

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 15. ČERVENCE 1936

ZA KČ 2.—

Zápas o Gdansk

OCCIDENTALIS

Vláda na dosah ruky

ZDENĚK SMETÁČEK

Konec jedné aféry

Padesátiletý

K. F. WENCKEBACH a F. KERN

Eiffel v Čechách

V. GUTWIRTH

Jde zase o lůh

KAREL KUBATA

Hospodařiti účelně s výnosem půjčky na obranu státu! — Takhle se nedohodneme
Vyměněné úlohy — Jak je to s těmi státními zaměstnanci doopravdy — Na starý námět
To se dělalo dobře — „Za boha život, za národ slobodu“ — Pokus o průlom do cechu českých
filmových režisérů — Demokracie a korupce

17. VII. 1876 — 17. VII. 1936

60 let ministra dra Kamila Krofty

K této příležitosti vychází soubor jeho prací s charakteristickým názvem

BYLI JSME ZA RAKOUSKA

Úvahy historické a politické. — Brož. Kč 98.—, váz. Kč 110.—

Obsáhlé dílo o 642 stranách objasňuje hlavní složky našeho státního a národního života v době, kdy se nad ním klenul cizí krov habsburské říše. — Kniha patří k nejzávažnějším politicko-historickým publikacím poslední doby.

Z OBSAHU: Vývoj říše rakouské - Čtení o ústavních dějinách slovenských - Podkarpatská Rus a Československo - Čechy a Rakousko v minulosti - Sociální pokrok v dějinách českého stavu selského - Císař František Josef I. - Z posledních let nesvobody - Čechové a válka - Konec starého Rakouska - Tři úvahy o 28. říjnu atd.

U knihkupců! - NAKLADATELSTVÍ „ORBIS“ PRAHA

Nový historický román A. ČAPYGINA

autora nezapomenutelného „STĚNKY RAZINA“

TULÁCI

234 str., Kč 15.—, váz. Kč 25.—. V překladu

F. A. Jungmana, v obálce J. Frimla

Čapygin líčí tu všechny proudy, které se srážejí v společenském životě starého Ruska a kreslí obraz staré Moskvy bojarských paláců, hýření v krémách, milostná dobrodružství cizoložnic a povětrných žinek, stejně jako život veselého venkova, klášterů, statků a poutnických cest.

U VŠECH KNIHKUPCŮ!

Sovětská i zahraniční kritika pokládá tento román za umělecký vrchol Čapyginovy literární tvorby

NAKLADATELSTVÍ KAREL BORECKÝ,

Praha II., Soukenická 8

KLUB PŘÍTOMNOST

sekretariát a klubovní místnost v Praze XI., budova Všeobecného pensijního ústavu (vých. vchod), tel. 355-33

Letní přestávka — příští večer 7. října.

Podmínky členství: Členem může se stát ten, kdo bude přijat výborem na doporučení jeho dvou členů. Zápisné jednou pro vždy Kč 50, roční příspěvek činného člena Kč 80, rodinného Kč 40, akademického Kč 20 (zápisné Kč 10), zakládajícího Kč 2000 jednou pro vždy.

Hosté mohou přicházet do klubu na jeden nebo tři večery, jestliže je výbor pozval a člen uvedl.

Úvahy a přednášky Klubu Přítomnost:

1. č. P. N. Miljukov: Masaryk a Beneš, již II. vydání! — 2. č. Walter Tschuppik: Německo 1926—1936 a Československo. Vyšlo v nakladatelství Fr. Borový; svazek Kč 4.

OBSAH 27. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: MARCEL DÉAT: Bude mít Blumova vláda úspěch? — J. KLADIVA: Falešná hesla. — W. WEIDLÉ: Leví spisovatelé ve Francii. — P. M. S. BLACKETT: Proč je fašism proti vědě. — Po úspěchu sokolského zájezdu na Slovensko. — ZDENĚK SMETÁČEK: Hod živův projev v senátu. — Bez portefeuille. — Svatá Anna. — Špatná tradice. — Nový duch do střední školy. — Nějak se to vystříbří. — Demokracie a korupce. — Odpověď z velitelství Národních gard.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

ČSL. CESTOVNÍ KANCELÁŘ

ČEDOK

SÍDLO PRAHA I, PŘÍKOPY 13

Všestranná cestovní služba

•
Výdej šeků do Bulharska, Itálie, Jugoslaviie, Rakouska, Rumunska atd.

Společenské cesty v ČSR i cizině.

Směnárny, prodej cest. literatury.

Pobočné závody ve Vídni, Berlíně, Paříži a Londýně.

•
ZASTOUPENÍ V CELÉM SVĚTĚ

lékaři

Odborný lékař pro porodnictví a pro nemoci žen **MUDr. K. STEINBACH**
PRAHA II., Havlíčkovo náměstí 22. — Ord. 9—11, 2—4. — Telefon 270-13

Jak jsme již oznámili v této rubrice v čísle 26., začínáme dnešním číslem postupně uveřejňovat názory jednotlivých významných osobností na činnost našeho Klubu a jejich náměty pro jeho činnost v příštím roce.

Pan vyslanec Dr. Zdeněk Fierlinger odpověděl nám takto:

Vážení pánové,

naše pokroková veřejnost potřebovala již dávno užší styk mezi lidmi, kterým není lhostejné, co se kolem nich děje a kteří prahnou po objektivní a přátelské výměně názorů o dnešních ožehavých problémech. Každá podobná diskuse

jest nejlepší prostředkem k příznivému ovlivnění našeho politického života, který musíme se snažiti odpoutati od úzce stranických zájmů a usměrniti k vyšším cílům státoporné politiky.

Mohu-li dát radu Vašemu klubu, tedy odporučuji věnovati větší pozornost otázce, jak cizina řeší konkrétní otázky hospodářské, které jsou zejména dnes zkušebním kamenem správně pochopené demokracie. Věda národohospodářská, tak jako každá jiná věda, není něčím statickým, nýbrž jest nucena přizpůsobovati se novým vývojem poměrům. Nelze tudíž dnešních praktických zkušeností jiných států v tom ohledu odmitati.

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.— • Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. I. 1924 • Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA Č. 62

Zápas o Gdansk

Nešťastné dítě mírových smluv.

Vezmeme-li do rukou versailskou smlouvu, najdeme pod článkem 100 dlouhé vypravování s mnoha vlastními jmény, které na první pohled vypadá jako popis nějakého výletu. Čteme tu, že jakási linka jde na východ Baltického moře, k místu, kde se stýkají hlavní lodní kanály od Visly, pak 6½ km severněji, 1½ km na jih od kostela Gütlantského, pak jsou tu ještě nějaká jména jak Schöneck, Lonkener-See, Barenhütte, Schäferei, a ještě mnoho jiných údajů, jež znějí nad míru idylicky. Tento zeměpisný výlet uprostřed versailské smlouvy představuje hranice svobodného města Gdánska, jehož svoboda roku 1918 byla po tisícileté historii, po mnoha bojích, po letech rozkvětu a strádání, zase jednou slavnostně potvrzena.

Zajedete-li si do tohoto přístavu, ležícího na horké půdě polského koridoru, vedoucího k Baltickému moři, máte dojem, že jste přijeli do jednoho z těch spořádaných, příjemných, vzdušně stavěných německých měst s velkými parky a s bezvadným pořádkem na moderních ulicích. Dojem německého města ve vás utvrdí ještě více procházka po Starém městě, uzoučké uličky s krásnými portály domů, táhnoucí se kolem krásných věží katedrál, německý ráz má i přístavní čtvrt s množstvím prodavačů ryb na starém nábřeží a s průčelími obilných skladů, malebně konstruovanými z propleteného trámů. Při hovoru s lidmi slyšíte skoro všude jen němčinu.

A přece toto ryze německé město má za sebou mnoho století polské minulosti, od nejstarších dob, kdy o něm máme zprávy již z roku 997 ze života nám dobře známého svatého Vojtěcha. Od dob chrabrých Boleslavů bylo toto město polské, po 650 let tvořilo součást polské říše, od níž teprve roku 1793 bylo odděleno. Jest to jeden z příkladů nám tak dobře známých, že na všech místech, kde se jednou započala germanisace, započala důkladně.

Dnes však by již bylo marné odvolávat se na to, že už etymologicky jméno Gdánsko jest slovanské, že původně znělo „K' dansko“, a že to pochází od slov „ku dana“, což znamenalo „k vodě, u vody“. — Nemělo by už smyslu vzpomínati na slávu polských knížat a připomínati, že Němci v době našich Přemyslovců byli do tohoto území pozváni, začez se za 100 let odměnili vyvražděním asi 10.000 gdánských Poláků, — dnes už je pozdě připomínati, že v téže době, kdy se u nás počínala vláda Habsburků, poklekali v Krakově Hohenzollerové přísahajíc vasalství polskému králi, — minula sláva Gdánska, jež za dob josefinských bylo nejlidnatějším městem střední Evropy. Došlo k těm různým dělením Polska, jejichž konečným výsledkem bylo přidělení Gdánska k německé říši, která teprve ve versailské smlouvě slavnostně prohlásila, že se vzdává veškerých svých práv a nároků k tomuto přístavu a uznává jej za svobodné město.

Stálo to ovšem mnoho bojů a utkalo se mnoho zájmů, než se roku 1919 k tomuto vyřešení došlo. Není možno je pokládat za šťastná. Bylo možno předvídati, že koridor, rozdělující Německo jaksi na dvě části, bude buditi hněv této říše, až zase zesílí. Jako všechna polovičatá řešení, která přinesly mírové smlouvy, muselo i prohlášení Gdánska svobodným městem vyvolati v budoucnosti spory. Jsme dnes jejich svědkem a teprve v politicky tak nejisté a velkými problémy roz-

polcené Evropě vidíme zřetelně, jakým tragickým balastem se takové nedořešené problémy mohou stát. Dnes se na nás mstí to, že politici velkých států roku 1919 se otázce gdánské šalamounsky vyhnuli. Snad už by bývalo lépe Gdansk Polsku přímo přiknouti, než nechati jej v postavení, které podle vši lidské předvídatosti jednou se stane neudržitelným. Poláci, zastoupeni Dmowským se sice hned po válce svých práv na Gdansk horlivě dovolávali, komise o polských věcech v březnu 1919 také přidělila Gdansk s okolním územím a jeho železnici Polsku, toto řešení však nebylo uskutečněno pro vzájemnou žárlivost velmocí a jistě také proto, že polské nároky tehdy kde koho znepokojovaly a udivovaly. Lloyd George se v tomto případě stal neústupným zastáncem národnostního principu a nepřipustil, aby Gdansk se svým nepopiratelným německým rázem připadl k Polsku, pro něž tento přístav byl hospodářskou nezbytností. Měla-li by být spravedlnost vůči Německu, nemůžeme proti tomu protestovat. V praxi však nešlo anglickému reprezentantu tak o udržení národnostního principu: šlo mu spíše o to, aby nebyla příliš posílána Francie. O novém polském státu zdálo se být od počátku jistým, že bude nejsilnějším spojencem Francie ve východní Evropě. To bylo Anglii dostatečným důvodem k tomu, aby se postarala o oslabení Polska. Proto Anglie nepřipustila, aby nejdůležitější historický polský přístav se dostal k Polsku, proto Anglie měla zájem na tom, aby Gdansk jako svobodné město se svým silným německým vlivem drželo polské hospodářství v šachu na jeho nejcitlivějším místě. Připusťme, že Anglie se starala také o to, aby mírová smlouva byla zbudována na principu spravedlnosti a neдрáždila Němce příliš.

Na nátlak Lloyda George bylo v mírových podmínkách z května 1919 označeno Gdánsko jako svobodné město, což také při podpisu versailské smlouvy dne 28. června 1919 polští signatáři Paderewski a Dmowski uznali. Výsledek byl: Německo rozhořčeno (hledíme-li na národnostní princip, tedy právem rozhořčeno), Polsko neuspokojeno, Gdánsko v situaci, která se jednou ukáže situaci ve vzduchu.

S v o b o d n é m ě s t o .

Gdánsko stalo se svobodným městem, čl. 103 mírové smlouvy ohlásil vydání příští ústavy, jež bude vytvořena za schválení vysokého komisaře Společnosti národů a jejíž zachování Společnost národů zaručuje. Podle mírové smlouvy mělo toto město spadati do celních hranic polských a Polsku se mělo dostati naprosto neobmezeného a svobodného užívání všech vodních cest, doků a basénů, řeky Visly a železnic na gdánském území. Polsko mělo také reprezentovati Gdánsko za hranicemi a hájiti mezinárodní práva gdánských občanů.

Že toto řešení bylo nešťastné, jest nám dnes jasno. Gdánsko jako svobodné město, které není zcela suverénním státem, bylo učiněno objektem sporů svých mocných sousedů.

Celý pozdější vývoj Gdánska to potvrzuje. Přes hospodářskou závislost na Polsku bylo Gdánsko hned v prvních letech míru zaryté protipolské. Důsledkem toho bylo, že mírová smlouva versailská se nestala v Polsku příliš populární. Němci evakovali město Gdansk v lednu 1920 a první vysoký komisař Společnosti národů nastoupil svůj úřad v tomto městě. Hned ústavodárné shromáždění svobodného města gdánského bylo protipolské a hned od této chvíle bylo jasno,

že z postavení Gdánska mezi Německem a Polskem budou vyplývatí ustavičné nesnáze. To se ukázalo ještě téhož roku ve chvíli, kdy Polsko se dostalo do jedné ze svých nejnebezpečnějších situací za sovětského vpádu. V té chvíli odmítli v Gdánsku němečtí přístavní dělníci vykládati munici ze spojeneckých lodí, když byla poslána na podporu Polska. K podpisu konvence mezi Gdánskem a Polskem došlo teprve na podzim roku 1920 v Paříži. Podle toho ujednání, jež oslabilo práva Poláků v Gdánsku, byla zřízena „přístavní rada“, skládající se z 5 Poláků, 5 obyvatel Gdánska a ze švýcarského předsedy. Tím byli Poláci zbaveni bezvýhradné správy gdánského přístavu, jež jim byla zaručena mírovými smlouvami, a současně i kontroly nad ústím řeky Visly. Toto ujednání vypracovala komise složená z Angličanů, Francouzů, Italů a Japonců. Příštího roku došlo k varšavské smlouvě s Gdánskem, jíž Poláci zaručili volný přechod zboží a pasažerů přes tak zvaný „koridor“, takže se po praktické stránce tento koridor stal pro Německo neviditelným. Přes toto ujednání a přes další smlouvu, jež zaručila občanská práva Polákům v Gdánsku, jich práva na otvírání obchodů a jiné, — byla nálada gdánského senátu i jeho presidenta S a h m a, pozdějšího starosty města Berlína, čistě progermánská, a gdáňští byli odhodláni způsobiti Polákům tolik nepřijemnosti, kolik se jen dá.

H o s p o d á ř s k á z á v i s l o s t G d á n s k a n a P o l s k u.

Vědomí vlastní hospodářské bezmocnosti a naprosté závislosti na polském hospodářství nenávidí Gdánska proti Polsku ještě stupňovalo. Gdansk byl již v historii vždycky městem bez hospodářské samostatnosti, byl přístavem pro Poláky, kteří byli národem agrárním a neměli nikdy svých mořeplavců. Tuto historickou chybu chtěl nový polský stát po svých špatných zkušenostech s nedobrou vůlí gdánského senátu odstraniti a učiniti konec polské závislosti na gdánském přístavě.

Způsob, jímž tu Polsko postupovalo, jest opravdu impozantní. Za spolupráce polských i cizích znalců našli na mořském pobřeží nemnoho kilometrů západně od Gdánska, na území, náležejícím Polsku, místo, na němž stálo jen několik rybníků chat malé vesničky se jménem G d y n i a. Místo bylo vhodné pro zbudování umělého přístavu, jež měl býti čistě polský a měl zajistiti polskému hospodářství námořní spojení se světem bez politických komplikací, jež se stále stavěly do cesty v Gdánsku. Gdáňští se posmívali tomuto podniku a se svou tisíciletou přístavní tradicí se dívali útrpně na písčité pobřeží, jež se mělo státi polskou hospodářskou základnou. Polsko však získalo francouzskou zápůjčku 300 mil. franků a počalo velkolepým a moderním způsobem zakládati gdynský přístav. Roku 1924 byla uzavřena smlouva polského státu se syndikátem obrovských francouzských firem, jímž v čele stál Schneider-Creusot, roku 1930 bylo vynaloženo 35,000.000 zlatých franků na stavbu přístavu, později byl přístav vyzbrojen strojním zařízením za 15,000.000 franků. V dubnu 1934 byl přístav dokončen a stál tu již jako všemi moderními prostředky vyzbrojený konkurent proti bezbrannému Gdánsku. Zajedete-li po návštěvě středověkého Gdánska do Gdynie, která jest pýchou polského hospodářství, máte dojem, že jste vstoupili do nového věku, do nového světadílu. Na rovném písčitém pobřeží nevyrostly ještě stromky za těch deset let, vyrostly tu však už obrovské jeřáby na betonových nábřežích, jako obrovské sály se prostírají skladiště pro ovoce, pro zeleninu, pro bavlnu, vyrostly tu ulice s moderními domy, kavárnami, biografem, americké město s 30.000 obyvateli, které žije prudkým moderním životem a stojí na místě, kde před nemnoha lety nebylo do slova nic jiného než písek a rozbitá rybníká chajda.

Gdánský senát se počal dívatí na gdynskou konkurenci s rostoucím nepokojem a s tím větším zaujetím proti Polsku. Mezi Gdánskem a Polskem docházelo k ustavičným rozporům, které se vždycky znovu řešily před Společností národů, takže v Ženevě se počalo s humorem říkati, že Polsko je „nejlepším klientem ženevským“. Roku 1923 došlo k sporu mezi Polskem a Gdánskem o uskladňování polského válečného materiálu, jenž byl skončen tím, že bylo dáno za pravdu Polákům. Roku 1925 strhali gdáňští z polských poštovních schránek polské bílé orlíčky a nahradili je německými černými orly císařskými. Tehdy se vyprávělo, že Poláci chystají „fait accompli“ a chtějí připojiti svobodné město Gdansk k Polsku. Ve sporu, který šel až do Haagu, bylo dáno opět za pravdu Polákům. Pokoj netrval dlouho. Dne 20. dubna 1925 byl německý vlak, projíždějící koridorem, přepaden od Poláků, 25 cestujících bylo zabito a 18 zraněno. Polská vláda svalovala se sebe odpovědnost za tento čin důkazem, že skutek spáchali demonstující komunisté. Německá vláda podala stížnost, která však byla zamítnuta, a bylo uznáno, že polská vláda není za incident odpovědná. Německo tohoto incidentu však mohutně využilo ke své propagandě. Za polské finanční krize roku 1925 bylo město Gdansk spolu s Berlínem prvním místem, kde se počal útok proti polskému zlotému.

V únoru roku 1929 se zdálo, že se poměry mezi Polskem a Gdánskem zlepšily, poněvadž při volbách došlo k porážce nacionalistů a k vítězství socialistů. Polský ministerský předseda Bartel byl vřele přivítán v Gdánsku a v slavnostních projevech byla ohlášena politika vzájemného dorozumění a hospodářské spolupráce. Již roku 1930 však tentýž předseda senátu S a h m, jenž hlásal před tím smíření s Polskem, tvrdil, že hospodářskou krizi gdánského přístavu zavinila pouze versaillská smlouva a oddělení od Německa, a protestoval proti tomu, že Polsko udělalo z rybníkové vesnice Gdynie moderní přístav a působí tím obrovské hospodářské ztráty přístavu gdánskému. Při květnových volbách roku 1930 se dostali v Gdánsku k moci opět extrémní nacionalisté, při listopadových volbách pak přímo zvítězili hitlerovci.

Výsledkem vítězství hitlerovců bylo, že již roku 1931 docházelo k ustavičným útokům proti Polákům a jejich majetku ve svobodném městě. Pod hladinou politických událostí trvá neztencené starý rozpor dvou protichůdných názorů: názoru polského, jenž vidí v Gdánsku část svého území na základě 600letého panství — a názoru německého, jenž si činí nároky na Gdansk na základě práva kolonizátorů, práva národnostního a na základě nadvlády v posledním století.

H i t l e r a G d a n s k.

Když se dostal Hitler k moci, měl Pilsudský možnost dvojí cesty. Měl na vybranou, chce-li se postaviti proti nacionálně socialistickému hnutí, nebo smířiti se s ním. Nejprve to zkusil způsobem prvním a obrátil se na potaz ke svým francouzským spojencům, jsou-li ochotni vystoupiti proti hitlerovskému Německu. Francie však necítila tehdy dosti síly k preventivní válce. Proto se rozhodl Pilsudský pro druhou cestu.

Stejným způsobem, jako vystoupil již kdysi v Ženevě proti Waldemarasovi s otevřenou výzvou, chce-li mír či válku — stejným způsobem předstoupil před Hitlera. Hitler se rozhodl takovým způsobem, že nacionální socialisté byli nuceni proti celé své předchozí taktice vzdáti se všech politických akcí v Gdánsku a smířiti se se status quo. To bylo tím více překvapující, jež gdánský problém spolu s polským koridorem byl až do té chvíle hlavní součástí nacionálně socialistické agitace. To bylo v květnu 1933, kdy v Gdánsku byl presidentem senátu dr. R a u s c h n i n g. Byl to dřívější německý nacional, jenž přišel k Hitlerovi, snažil se však zachovati si

vlastní politické postavení, a právo na vlastní názor. Tím se dostal do sporu s vůdcem nacionálně socialistického vedení gdánského Forstera, který byl znám svými obhroublými útoky proti Hindenburgovi. Rauschning byl toho názoru, že novým poměrem Německa k Polsku nebyla zajištěna suverenita gdánská, že mohou povstati nové konflikty, které musí Gdansk řešiti na vlastní pěst.

Tuto politiku provozoval způsobem, jenž se naprosto přičil oficiální zahraniční politice Třetí říše. Zatím co Hitler hřimal proti Sovětskému svazu, jednal Rauschning s ruskými zástupci, aby si zajistil ruskou pomoc proti Polsku v případě potřeby. Měl v úmyslu převzít tento požadavek dobrého poměru k Sovětskému svazu i do svého vládního prohlášení, teprve na nátlak nacionálně socialistické strany tuto partii vypustil. Protože vývoj německé politiky mu znemožnil jíti dále touto cestou, byl nucen na podzim roku 1934 ustoupiti.

Tento případ jest charakteristickým dokladem toho, že i členové nacionálně socialistické strany si uvědomovali, že dočasnou dohodou nejsou politické rozpory mezi Německem a Polskem odstraněny a že Hitlerova zahraniční politika nepomohla hospodářské situaci gdánské, naopak, katastrofálně ji zhoršila. Konkurence gdynská působila stále zhoubněji, a roku 1934 stál dovoz a vývoz zboží ve Gdynii již daleko výše než ve starém hansovním městě Gdánsku. Gdynia provezla 7,190.000 tun zboží naproti 6,360.000 tunám v Gdánsku. V roce 1935 poklesl gdánský obchod o dalších 250.000 tun, zatím co v Gdynii se ukázal další postup. Roku 1935 dovezla a vyvezla Gdynia již 7,470.000 tun naproti 5,090.000 tun v Gdánsku.

Protihitlerovská oposice.

Hospodářské obtíže gdánské přispěly na druhé straně i k tomu, že se udržela trvalá a silná oposice proti Hitlerovi. V Gdánsku se zjistilo až příliš zřetelně, že hitlerovský režim nepřinesl městu pražádného prospěchu. Obzvláště silně otrásl celým hospodářstvím snížení ceny gdánského zlatého, které odhlašovala hitlerovská vláda v Gdánsku na jaře 1935. Velké množství obchodníků tím bylo těžce poškozeno a obyvatelstvo znovu prožilo hrůzu inflace. Některé potraviny se zdražily až sedmdesátinásobně. Všude vládla taková panika, že se gdánské zlaté vyměňovaly za polské zloté za pětinu jejich ceny. Všechna jmění byla náhle decimována a reálná cena všech mezd klesla na třetinu. Jediní lidé, kteří při tom vydělali byli funkcionáři nacionálně socialistické strany, kteří den před tím podnikli potřebné devisní transakce. Největší prospěch však mělo německé hospodářství. Němci totiž nakoupili v předchozích měsících v Gdánsku veliké množství surovin, důležitých pro zbrojení, nakoupili je na úvěr. Jejich dluh, jenž obnášel na 15,000.000 gdánských zlatých, klesl znehodnocením gdánské valuty na polovinu.

V té době došlo k valutnímu konfliktu s Polskem. Gdánská vláda vydala devisní nařízení, jímž chtěla stabilisovati zlatý na jeho poloviční hodnotě. Polská vláda odpověděla protiopatřením: zakázala, že cla nesmějí býti odváděna jinak než v polských zlotých. To byla těžká rána pro gdánské obchodní i státní finance.

Hitlerovskému režimu nezbylo nic jiného než starati se pokud možno alespoň o úspěchy politické. V Německu byli již všichni odpůrci nacionálních socialistů v koncentračních táborech, v Gdánsku však se uplatňovala velice aktivní oposice, složená ze sociálních demokratů, komunistů, katolického centra a konservativních německých nacionálů. Demokratická ústava gdánská garantovaná Společností národů, jež hájí „demokracii a svobodu města Gdánska“ — zajišťovala oposici proti nacistickým metodám. Proto Irčan Mr. Lester, vysoký komisař Společnosti národů, jenž tato práva oposice

hájí, se stal pro gdánské hitlerovce reprezentantem nenáviděné mezinárodní demokracie. Gdánští hitlerovci jej nenávidí zejména proto, že k vůli němu nemohli rychle sčítovati se svými odpůrci. Sčítování ústavním způsobem se jim totiž nepovedlo. Při jarních volbách roku 1935 se po návštěvě Göringera, Goebbelse, Streichera a Hesse a po vynaložení celé nacionálně socialistické propagační mašinerie nepodařilo dosáhnouti volebního vítězství, — ačkoliv krátce před tím Německo zvítězilo v území sárském. Přesto však došlo v dosavadním seskupení politických stran k některým změnám.

Nacionální socialisté měli nevelkou většinu již z roku 1930, roku 1935 získali místo dosavadních 109.000 hlasů celkem 139.000 hlasů, získali tedy 60% všech hlasů. Ke změně ústavy však by bylo bývalo zapotřebí dvoutřetinové většiny. Nepodařila se jim tedy změna legální cestou parlamentní, proto vynaložili všechno své úsilí na odstranění komisaře Společnosti národů. Podnět k této nenávisti dal zejména pamětní spis, který dne 17. června 1936 opoziční poslanci německonacionální, poslanci centra a sociální demokraté adresovali na Společnost národů, připomínajíc jí její povinnosti. Přesnými údaji tu bylo dokázáno, jakým útrapám a nebezpečí jsou vystaveni v Gdánsku odpůrci hitlerismu. Dožadovali se ochrany zdraví a života a ochrany ústavních práv pro všechny občany. Současně se oposice dožadovala nových voleb, očekávajíc, že, budou-li volby svobodné a volné pod garancí Společnosti národů, podaří se v Gdánsku svrhnouti hitlerovský systém. Nynějšího volebního výsledku bylo, podle tvrzení oposice, dosaženo pouze terorem a falšováním volebních výsledků.

Tato oposice, jež má vyhlídky na úspěch, musí býti nejvýše nepříjemná nacionálním socialistům. Proto můžeme věřiti oficiálnímu německému prohlášení, že Německo má především zájem pouze o zničení této oposice a ne ještě o přivtělení Gdánska k Německu.

Celý gdánský případ má zásadně i důležitost pro celou evropskou situaci. Německá zahraniční politika se snaží přivtělením Gdánska na oko legitimní cestou dosáhnouti eklatantního úspěchu, jenž jest zřetelný i širokým davům. Při tom postupuje Německo na místě, kde očekává nejmenší odpor: dotýká se Gdánska a počítá při tom, že Společnost národů ukáže opět svou slabost a celá Evropa ukáže svůj strach z války. Při tom však má právě gdánský případ pro demokratickou Evropu zásadní důležitost. Zde se odehrává zápas demokracie proti fašismu na ostří nože. Uskuteční-li tu Německo své „fait accompli“, dokáže znovu, že v dnešním světě ustoupí právo vždycky před násilím. *Occidentalis.*

p o z n á m k y

Jde zase o lůh

Finanční správa republiky a vládní koalice vstupují opět do období, kdy jim bude ve věci lihového hospodářství složiti zkoušku státníkovou. Řekněme hned s počátku, že ji až dosud nesložily nikdy s úspěchem, neboť vždy zájem státu a její pokladny byl potlačen a nad ním triumfovala, k nemalému žalu lidí poctivých, skupina příživníků, kterou konstelace politických sil a tajné fondy činí zatím nepřemožitelnou. Ukáže se znovu jasně, žije-li ještě duch Práškův a Hákův nebo nastupuje-li na jeho místo režim nový, poctivý a cílevědomý. Historii lihového hospodářství a s ním spojené politické korupce vyličíme v delší studii, kterou pro „Přítomnost“ připravujeme, zatím chceme upozorniti na nejaktuálnější a tudíž nejdůležitější problém.

Od převratu máme v republice zavedené skryté monopolní hospodářství lihem. Výroba a prodej jeho nepodléhají soukromé iniciativě, jsou zkoncentrovány v jednom ústředí, které

jest neomezeným pánem celé produkce a které určuje ceny jednotlivých jeho druhů. Až do roku 1924 byla tato moc soustředěna v rukou státní ústředny, která mohla být obratem ruky přeměněna ve státní monopol lihový, tak, že by veškerý zisk plynul do státní pokladny. Pomocí korupčních fondů podařilo se však skupině agrárních velmožů v čele s Práškem, Kubičkem a spol., podporovaných ustrašenými a bezhlavými majiteli průmyslových lihovarů a zkorumpovanými byrokraty, způsobiti, že se stát vzdal této jediné možnosti a propůjčil práva monopolního obhospodařování lihu soukromé společnosti. Této společnosti postoupil veškeré zásobny lihu, nacházející se na území republiky, za cenu daleko nižší, než sám původně nakoupil, a dokonce pověřil tuto soukromou společnost, aby vybírala sama příplatek ke spotřební dani, čímž jí vlastně opatřil provozovací kapitál. Že se všech vedoucích míst se statistickými příjmy ve Společnosti pro zpeněžení lihu zmocnily výhradně agrární veličiny a že se tato místa stala sinekurami přebytečných agrárních machrů, netřeba snad blíže rozvádět. Zde v této společnosti seděla a sedí dosud jedna z vedlejších vlád republiky, ovládající tajně mnohamilionové fondy, utvořené z peněz, které jinak, bez zatěžování konsumentů, by mohla míti státní pokladna, odtud nabírala vždy reakční polofašistická skupina republikánské strany znovu síly, zde dělají agrární jinoši závratné kariéry, zmocňují se pod heslem nacionalisace průmyslových podniků a zbytkových statků, zde je jeden z věřů na těle republiky. Zde je také klíč k zlevnění motorového lihu, pro hospodářský život republiky a pro obranu státu zvláště tak důležitého.

A nyní nastává chvíle, kdy je možno, aby se stát a konsumentí osvobodili od této společnosti, neboť smlouva státu se Společností pro zpeněžení lihu vyprší koncem srpna t. r. Kdo by se na příklad dnes odvážil navrhnouti, aby tabákový monopol byl pronajat soukromé společnosti? A při tom je výrobní a prodejní proces doutníků a cigaret věc daleko složitější než pouhý prodej lihu. Nechce se proto ani věřit novinářským zprávám, že dosavadní smlouva má být s malými změnami prodloužena na další čtyři roky. Nechce se věřit, že by socialistické strany a strana lidová daly souhlas k prodloužení tohoto nedůstojného stavu, spokojíce se s malou náplastí, která se jmenuje: „zastoupení spotřebitelů ve Společnosti“ a ve skutečnosti bude znamenat malou sinekuru některého příslušníka některé ze socialistických stran, který bude svým jménem krýti celé toto bahno a poškozovati u zasvěcených lidí dobré jméno své strany. Konsumentí byli již před tím v lihovém hospodářství zastoupeni. Neptejte se ale, jak.

Jedině státu důstojná a pro něho nejvýhodnější forma je lihový monopol, který je lehký proveditelný, neboť kanceláře Společnosti disponují celým štábem zdatných a odbornými znalostmi vyzbrojených úředníků, kteří agendu lihového hospodářství vedou již od převratu, někteří dokonce ještě od dob vídeňského kartelu. Stačí osvoboditi tyto odborníky od jha neodborníků, od agrárních presidentů a gen. tajemníků, uzavřít s nimi řádnou smlouvu, a státní finanční správa bude disponovati jedním z nejlepších instrumentů. I kdybychom připustili námítku, že toto nelze provést během šesti neděl, pak není třeba prodloužovati smlouvu na další čtyři roky, stačí prodloužit ji na jeden rok, za který lze státní lihový monopol s veškerou obezřetností uskutečniti. Jde o velké morální hodnoty a jde také o desítky milionů ročně, a těch státní pokladna nutně potřebuje. *Karel Kubata.*

Hospodařiti účelně s výnosem půjčky na obranu státu!

S potěšením čteme zprávy o pěkném průběhu upisování půjčky na obranu státu. Do naší radosti se však vkrádá trochu starosti: aby se získaných peněz maximálně využilo. Víme, že účel půjčky nedovolí, aby byly veřejnosti vyúčtovány tyto peníze do posledního haléře. Nemůžeme se však zbaviti tísnivého dojmu, který v nás vzniká při sledování bilanční zbrojařských podniků a při zprávách o výši vyplácených dividend: což rozmnoží-li půjčka výdělků akcionářů a popoždě zнову sloupeček teploměru dividend do nepěkné výše? O tomto tématu bylo již mnoho psáno; věříme, že dojde k zestátnění zbrojního průmyslu, víme, co tomu brání a těšíme se, že zažijeme krásný okamžik, kdy stát tímto krokem získá zkrátka víc než jeden výnos půjčky.

Pro přítomnost navrhuje jiná zákroky, také pro určité lidi bolestné, ale přijatelnější.

Zajímá nás na příklad, zda známé monopolní postavení několika zbrojařských společností není příčinou zanedbávání

menších podniků, které se mají dostati také k slovu v době nebezpečí. Myslíme tím menší kovodělné, chemické a jiné, pro výrobu zbroje důležité podniky, které za války budou musít zásobovat v celku vydatnější armádu než podniky mamuti. Velké podniky jsou přirozeně za války daleko více ohroženy na příklad leteckými útoky než podniky malé. Nesmíme s nerušeným chodem známých velkých závodů počítati, budeme musít do služeb obrany zapráhnout každou větší dílnu. V míru jsou hlavními dodavateli armády velké závody. Musí se jim dávat práce, aby nezahálely peníze do nich investované. Výroba zbroje vyžaduje mnoho zkušenosti a speciálních strojů. Jak ale mají tyto zkušenosti získat malé podniky, kde seženou stroje? I malé podniky by měly v míru dostávat objednávky, aby získaly stroje a zkušenosti a aby se armáda mohla zkouškami v míru přesvědčiti, zda nebude zásobování váznout, a mohla hledati a odstraňovati příčiny velké závady. Vyspělé Americe trvala příprava na uplynulou válečnou výrobu mnoho měsíců. Ze zkušenosti víme, že příprava „na papíře“ nedostačuje: hlavní jsou zkoušky a pokusy. Jde nám tedy o to, aby již v míru se zařadily do zásobování armády zbrojí také menší závody.

Napadá nás také jiná kacířská myšlenka: nemáme arsenálu, státní zbrojovky, kde by se mohly, když ne vyrábět ve velkém, tedy aspoň při pokusné výrobě kontrolovat výrobní ceny zbroje; Amerika tyto arsenály má a osvědčují se jí jako dobré regulatory cen. Naše zbrojní podniky kalkulují ceny zbroje tak, že k vydání za suroviny, mzdy a pod. připočítají několik set procent režie, která reprezentuje všeobecné amortisace, zisky atd. Přirozeně jest snahou podniku získat, co se získat dá; ani nejostřejší kontrola nezabrání tomu, aby se nevyráběly věci sice výborné, ale komplikované, aby se pod rouškou nejlepší kvality neschovával zbytečný přepych a lesk, zvyšující uměle zisk na procentech režie. Také všechny pokusy musí jistě těmto monopolním podnikům stát platit. Zřízení státního arsenálu jako rezervy válečné výroby v místě málo zranitelném, jako prostředku, který by umožňoval šlapati na paty soukromému průmyslu, jest jistě věcí velmi žádoucí.

Neradi vidíme, že jako akcionáři, členové správních rad a vedoucí zbrojních a pod. podniků vystupují různí příbuzní a známí našich politiků. Závody zaměstnávají pensionované státní úředníky, kteří zde sice uplatní svoje zkušenosti, ale způsobují zavádění nešvaru několikaletých příjmů. Jejich styky s aktivními státními úředníky nejsou často státu prospěšné. V ilustrovaných časopisech vidíme obrázky vysokých státních úředníků, kteří jsou členy správních rad velkých závodů. To je konečně v pořádku, stát má a musí mít možnost kontroly, zvlášť když je sám akcionářem. Ale jeho zástupci nemají za tyto funkce bráti od podniku odměny, vždyť pracují k jeho dobru dokonce v době své normální služby. Zkrátka při nahlédnutí do tohoto zákulisí narazíme na síť podzemních styků a vlivů. Ta síť by se měla radikálně přetřhat.

Čtenář poznává, že mimo radost z účasti na půjčce máme hodně starostí. Věříme, že i v tomto směru budeme brzy spokojenější a že nám bude ukázána dobrá vůle. Budeme tím horlivěji pracovat pro skutečnou obranu státu. Bez dividend a vedlejších příjmů. *ojs.*

Takhle se nedohodneme

Vstup další německé strany do koalice a jmenování Ervína Zajíčka ministrem bez portefeuille nám znovu připomenulo, že před křesťanskými sociály německými nevstoupili do vlády katolíci slovenští, Hlinkova lidová strana. Třebas víme, jak se první jednání s Hodžou rozbilo, jak bylo toto jednání provázáno také zlovůli mezi stranami českými, nemůžeme se zbaviti dojmu, že lidová strana se sama málo snaží, aby se aspoň v něčem shodla se stranami českými. Její cesta opoziční je dlážděna malichernostmi a nerozumnostmi, a lidová strana by si měla dát dobrý pozor, aby se její nevěle nenahromadilo příliš mnoho.

Dokladem této nevěle i nerozumnosti nám může být řeč jednoho z luďáckých senátorů, pronesená skoro už na prahu parlamentních prázdnin v senátě. Náramně ostře si ten pán vyjel na moudré zařízení, podle něhož se umožňují úředníkům - Slováckům sloužit u veřejných úradů v Čechách a na Moravě a podle něhož se neomezují posílání Čechů a Moravanů pro zkušenost na Slovensko — aspoň tam, kde není dostatek kvalifikovaných úředníků slovenských. Kdyby proti tomuto posílání Čechů na Slovensko i dále lidová strana brojila, nuže chápejme, že mašinerie svojskosti, autonomismu a jiné ostatní demagogie je už rozjeta a žádá si nové a nové potraviny.

Hloupé a nízkým neodůvodněné však je, chce-li lidová strana zbraňovat Slováckům, aby šli sloužit do historických zemí. To už nemá co dělat se svojskostí, tady už nejde o autonomismus, o nic, pouze o demagogii.

Víme přece, co to znamená na příklad pro slovenského vojáčka, když se dostane k pražskému pluku nebo do jiné posádky v historických zemích, jaké se mu otevrou obzory a jak se z něho na dědinu vrátí zcela jiný člověk. Víme to i u úřednictva, zvláště v nižších kategoriích. Nikdo nás nepřesvědčí o tom, že z toho nemá prospěch úředník sám a stát s ním. Ludovci pro svůj odpor k této věci, po níž volají sami slovenští státní zaměstnanci a pro niž záměrně pracuje vláda, nemají kloudného argumentu. Ani na otázku, uvědomují-li si, že tím Slováckům zabraňují vstup k nejvyšším úřadům, nedovedou uspokojivě odpovědět. Čím méně mají přijatelných důvodů, tím houževnatěji tento svůj blud opakují.

Věříme, že jde jen o nerozum, nevědu a nedostatek vážných důvodů, jimiž by se obhájila opozičnost strany. Neboť se nechceme domnívat, že ludovci jsou vedeni strachem z vlivu, který nesporně české prostředí musí na slovenské úředníky mít. Strachem, že lidé po návratu z Čech by už tak snadno nevěřili všemu, co jim k víře lidová strana předkládá. ih

Vyměněné úlohy

Po tuhých jednáních v koalici byla konečně sjednána dohoda o zprostředkovatelných práce. Spokojen nebude s novou úpravou asi nikdo. Ale to by mohlo být právě dobré znamení, že na rozdíl od mnoha výborných zákonných opatření, která zůstala na papíře, protože byla příliš výborná, může se toto nařízení dobře osvědčit v praxi. Prošlo pernými poradami, v nichž se co nejuplněji zkrížily a vyvážily rozličné zájmy. Není to — po všech korekturách, jimiž prošlo — opatření naprosto revoluční. Nedošlo k tomu, čeho jsme se v zájmu výroby obávali: k tomu, aby zaměstnavatel byl nucen přijmout ty dělníky, jež mu zprostředkovatelná podle vlastního uznání pošle. Jde jen o pořádek, o to, co už mají téměř všechny evropské státy. Jde hlavně o spolehlivou statistiku naší nezaměstnanosti, ne o mnoho více. Dokud nemáme obecného povinného pojištění pro případ nezaměstnanosti — a na ně za krize nelze pomyslet — může nám dáti přesná čísla nezaměstnanosti toliko souvislá síť veřejných zprostředkovatelen práce. V nich se musí hlásiti nezaměstnaní, v nich musí zaměstnavatelé hlásiti volná místa.

Spolehlivé statistiky nezaměstnanosti je naléhavě třeba. Jsou totiž nápadně rozdíly mezi vývojem nezaměstnanosti, která se zjišťuje součtem neumístěných uchazečů o práci, a vývojem zaměstnanosti, kterou nám udává počet povinných pojištěnců v nemocenském pojištění. Zatím co totiž počet nezaměstnaných klesá velmi zvolna, přibývá v nemocenském pojištění silně pojištěnců, tedy zaměstnanců. Rozpory lze vysvětliti přibližně, všimneme-li si populačního přírůstku, omezeného výstřehovalectví, přílivu zemědělského obyvatelstva do pojištění a ne zcela stejných statistických základů. Ale přece jen jsou jisté pochybnosti, kterých se využívá na pravici k demagogické agitaci.

Nelze dobře pochopiti, proč právě agrární strana a její tisk se stavěl tak houževnatě na odpor nové úpravě zprostředkování práce, když zároveň agitovali proti socialistům podezřením, že prý uměle nadouvají nezaměstnanost pro své politické cíle. Agrární „Večer“ ostře napadal socialisty v poslední dny předprázdninových koaličních porad a otiskoval si dokonce na doklad svých tvrzení grafy Státního úřadu statistického, ukazující rozdílnou tendenci nezaměstnanosti a zaměstnanosti. Je to zase příklad našich politických způsobů: jinak z okna, jinak v radě.

Agrární strana mohla mít ovšem důvod k odporu proti lepší kontrole nezaměstnanosti. Snad nechce přijíti o možnost zkrivit páteř dělnictva způsobem, který si právě vynalezla jednak ve svém zeleném odborářství, jednak ve stranickém obsazování míst, na něž má vliv. Anebo se obává, že přesným zjištěním nezaměstnanosti bude právě ona usvědčena z demagogie. Stoupání nezaměstnanosti v zemědělských okresích od doby, kdy byla zlepšena stravovací péče o nezaměstnané, je první věc, která by měla pobídnouti agrární stranu k zdrželivosti. Druhá je spekulace nával starších ročníků zemědělských do sociálního pojištění, který budí podezření, že venkov přesunuje starost o své staré lidi na soci-

ální pojištění, když si k tomu agrární strana vymohla směšně nízké pojistné, za něž se získávají mnohonásobné nároky. (To ovšem také nevádí řečníkům agrární strany, aby nebouřili proti sociálnímu pojištění.) Při tom je agrární strana pro mnohem ostřejší omezení svobody v obilním a živočišném monopolu, než jaká se zavádí zprostředkovatelnými práce.

Nejzajímavější je však v této věci poměr agrárníků a socialistů. Zprostředkování práce není nic socialistického. Ale je to přes to požadavek socialistický. Také podpora nezaměstnaných není požadavek socialistické povahy. Gentská soustava podpory nezaměstnaných je nedokonalá forma pojištění pro případ nezaměstnanosti. Vzpomeňme, že první sociální pojištění uskutečňoval Bismarek, aby vzal socialistům agitační vítr z plachet. Bismarek zajisté neprováděl socialistické reformy. Chtěl toliko ulomiti hrot dělnické otázky, ale ne reformou společenského řádu, nýbrž pojišťovací metodou, která řád nerušila. Ale proti zprostředkování práce a proti gentské soustavě jsou agrárníci velmi zaujati.

Zato se podařilo provést agrární straně jiné dvě věci: agrární reformu a obilní monopol. Jsou to dva radikální zásahy do nynější hospodářské soustavy. Pozemková reforma zasáhla prudec do soukromého vlastnictví, obilní monopol ruší volnou tvorbu cen a volný trh a omezením osevní plochy i volnost výroby. Agrárníci se tedy dostali v revisi hospodářské soustavy mnohem dále než socialisté. ld

Jak je to s těmi státními zaměstnanci doopravdy

Ministr financí přednesl dne 1. července v senátě obšírný výklad o výdajích na státní správu. Výklad došel pochopitelně velkého ohlasu v denním tisku a byl v něm různě komentován. Podařenou glosu přinesl „Polední list“ v úvodníku ze 3. července pod názvem „Každý nadpis byl by slabý“. Aby dokázal neschopnost nynější vlády, uvedl hned na začátku článku, že stát vybral na daních včetně dávek v roce 1933 8220 mil. Kč a vyplatil na platy a pense 8600 mil. Kč. Neinformovaný čtenář získá z toho jisté dojem, že daně pracně vybrané a na poplatnících vydřené pohlíjí státní zaměstnanci.

Kdyby se byl pisatel článku chtěl poučiti, jak to doopravdy s tím placením osobních výdajů vypadá, byl by si vzal k ruce pomůcku nad jiné informativní, totiž výtisk posledního státního závěrečného účtu (za r. 1934) vydaný Státní tiskárnou v Praze. Porovnáme výsledky v něm uvedené s čísly, přednesenými p. ministrem. Podle jeho výkladu vydá se v roce 1936 na platy zaměstnanců

vlastní státní správy okrouhle	3.000.000.000 Kč,
na platy zaměstnanců státních podniků	2.500.000.000 Kč,
na platy učitelů včetně pensí	1.000.000.000 Kč,
na pense býv. zaměstnanců státní správy	1.000.000.000 Kč,
na pense býv. zaměstnanců stát. podniků	1.000.000.000 Kč,
dohromady	8.600.000.000 Kč.

Podle státního závěrečného účtu za rok 1934 (str. 12) bylo poukázáno v roce 1934

na platy stát. zaměstnanců státní správy včetně pensí	3.762.472.780.— Kč,
na platy zaměstnanců státních podniků včetně pensí	3.576.306.217.20 Kč,
na platy učitelů	959.177.700.50 Kč
dohromady	8.297.956.697.70 Kč.

Všimneme si nyní, z čeho státní pokladna tuto částku uhradila. Začneme se státními podniky (pošta, železnice, tabáková reže, státní statky atd.). Ty hradí své provozní výdaje, tedy i platy úřednictva, mzdy dělníků a pense, z vlastních příjmů. Veškeré provozní výdaje všech státních

podniků činily v roce 1934 7.007.859.382.47 Kč. Po zaplacení těchto výdajů, tedy po zaplacení platů, mezd i pensí podnikových zaměstnanců měly podniky odvésti státní pokladně za rok 1934 zisk 988.978.449.20 Kč. Osobní výdaje státních podniků nepřišly tedy v úvahu pro příjmy vlastní správy, které tedy nebyly zkráceny jich úhradou.

Na platy a pence učiteľů bylo v roce 1934 poukázáno 959,177.700.50 Kč.

Tyto výdaje byly ve smyslu čl. IV, odst. 2 fin. zákona pro r. 1934 kryty z výnosu daně z obrátu a daně přepychové do výše rozpočteného podílu (viz str. XXXV stát. závěrečného účtu) 925,000.000.— Kč,
takže přímo na vrub státní pokladny bylo poukázáno pouze 34,177.700.50 Kč.

Platy zaměstnanců státní správy (úředníků, profesorů, zřizenců atd.) včetně pensí v částce 846,863.267.60 Kč činily v roce 1934 3.762,472.780.— Kč,
zaplatil tedy stát z příjmů státní správy, tedy z daní, veřejných dávek atd. pouze 3.796,650.480.50 Kč.

Pisatel zmíněného článku neposloužil ani státu ani veřejnosti, když bez vysvětlení a náležitých odůvodnění vyšší daní vybraných v roce 1936 s náklady rozpočtenými na osobní výdaje státní správy i podniků. *Red.*

Na starý námět

Při rozličných příležitostech jsme upozorňovali na netečnost demokracie k propagandě. Není zajisté třeba se honem opícti po každém barnumství diktatur. Rozlišujeme: propaganda, která má vstřípiti dojem, že černé je bílé, že noční plískanice je výsluní klidného dne, že skřeky jsou zpěv kůrů andělských; a propaganda, oznamující skutečnosti, jež by jinak zapadly — tedy vlastně publicita. Té demokracie sebepevnější se nesmí vzdáti lehkomyšlně.

Ale bohužel se vzdává. Je mnoho krásných věcí v našem všedním životě, na dosah, na dohled, na doslech. Ale dělívá nás od nich nějaká nepostizitelná stěna. Tu má informující propaganda plodný a tvárný úkol probourati stěnu nevědomosti.

Proč se nepostará na příklad tiskový odbor ministerského předsednictva o hybné oddělení, jež by se sportovním článkem pátralo po všem, co by pěkného občanům objevilo? Tam by se ovšem nesmělo úřadovati. Museli by to býti lidé, dobře ovládající různé propagační techniky, museli by rozuměti potřebám novin, možnostem filmu, tajům rozhlasu, nebyly jim cizí různé kumšty grafické a aranžérské, fotografické a organizační.

Jeden příklad, který stojí za zmínku. Ústřední sociální pojišťovna oslavila desítiletí své činnosti. Vydala sice velmi pěknou publikaci, snad až zbytečně pěknou. Zůstane přístupná jen málo lidem. Ale mělo se učiniti více. Co je tu pěkných věcí? Zajištěné existence statisíců a milionů, úspěšná péče o jejich zdraví, hospodářský, sociální, státní význam. Nedalo by se to nějak lidsky přiblížiti prostému občanu? Ví, že je naše sociální pojištění naší světovou chloubou? Ví, jak roste mohutnost pojišťovny?

Ministr sociální péče inž. Nečas letmo naznačil pěkný moment. Pojišťovna rozpůjčila stamiliony na veřejné práce po celé republice. Šlo tu o nezaměstnané, byly také vytvořeny užitečné věci. Ministr Nečas vzpomněl, jak se ve Francii dělávalo mnoho hluku s Marquetovým plánem, což bylo financování veřejných prací sociálními pojišťovnami. V pomlouvané republice to dělají dávno pomlouvané sociální pojišťovny ve velkém rozsahu. Ale nikdo o tom neví. Všeobecný pensijní ústav by se mohl pochlubití rovněž číslicemi hodnými účty. Kde nic, tu nic!

Druhý příklad. Ministerstvo sociální péče provádí se velkým rozsahu tak zvanou produktivní péči o nezaměstnané. Svými příspěvky, jež povoluje ovšem v dohodě s ministerstvem financí, umožňuje veřejné práce, na nichž najdou výdělek nezaměstnaní. Nestálo by to za širší známost? Nebo tu snad vadí, že ministerstvo spravuje příslušník politické strany, o jehož činnosti se členářstvo ostatních stran nesmí ničeho dověděti? Vyzkoušelo ministerstvo všechny možnosti, jak se dostatí k pozornosti občanstva? Je to zrovna ministerstvo opravdu hybné, moderně a pružně pracující. Snad by našlo i tu dost vynalézavosti.

Abychom se zmínili jen o produktivní péči. Loni se vydaly na tyto účely asi 153 miliony Kč. Opatřila se práce na dobu 1 až 12 měsíců asi 250.000 osobám. Letos se už vydalo přes 66 milionů Kč. Úhrnný náklad takto umožněných prací přesáhl už 650 milionů Kč. Výdělek se opatřil tak po rozličnou dobu pro 100.000 osob. Máme se tím spokojiti? Zajistě ne. Snažme se, aby v tomto bohatém státě nebylo vůbec třeba umíratí hladem. Ale proti ostouzečům se braňme pravdou. Starejme se, aby se vědělo obecně, co naše demokracie dělá. *ld*

To se dělalo dobře

Byl-li před lety strach, jak dopadne Půjčka práce, byl nyní dvojnásobný strach, podaří-li se půjčka na obranu státu. Šlo totiž tentokrát o víc. Není k tomu ani třeba býti národním hospodářem nebo finančníkem, aby každý pochopil, že tentokráte mobilnost peněz se rovnala mobilnosti zbraní a mobilizační schopnosti celého státu. A bylo také více strachu po trapných zkušenostech, které jsme při upisování Půjčky práce udělali s finanční byrokracií. Byla to tehdy smutná podívaná na nemohoucnost finančních úřadů, které neuměly Půjčku práce propagovat jinak, než koženými letáky a nesrozumitelnými výzvami. Nebýt tehdy presidenta Masaryka, který razil heslo, že mají-li lidé pracovat, nesmějí zahálet peníze, nebylo by si ministerstvo financí dovedlo vymyslet jediné atraktivní heslo, jedinou propagační pomůcku. Tvrdá a nepoddajná koženost položila se tehdy na všechny podněty soukromé a udusila vše, co mohlo půjčce prospět. Na štěstí dobrá vůle národa byla faktorem tak silným, že ji tato juhtovina nezadusila.

Co však dělalo ministerstvo financí při půjčce na obranu státu, uspokojilo očekávání. Ministerstvo financí si může dnes říci, že se mu podařilo dobré dílo. Všechny letáky k půjčce byly velmi dobře sepsány; stručně a informativně. Jejich argumentace byla přesvědčivá. I v letáčích pro cizí národnosti. Film, jenž se promítal ve všech kinech republiky, měl více kladů než vad a místa dokonce strhující. Kolik se podařilo pro půjčku zmobilizovat lidí, aby o ní dobře promluvíli do rozhlasu, je až hodné podívu. Item služba tisková. Noviny byly denně zásobeny nějakou slušnou atrakcí. Poslední dny vždy několik významných osobností z veřejného života bylo získáno, aby něco nabádavého o půjčce řeklo — od ministrů, přes finance, průmysl, obchod, živnosti až po kumštýře. Do ministerstva financí se nastěhovala pružnost. A to stojí za veřejně konstatování. *Hn*

„Za boha život, za národ slobodu“

tak napsal ústřední orgán Hlinkovy strany jako heslo k četným manifestacím a schůzím. Nemá se to brát tak doslovně. Již proto nikoliv, že je to heslo agitační, určené pro prosté stoupence Hlinkovy strany. O těch se řeklo nejednou a právem, že zneklidňují vedení. Nespokojeností, kterou lze nazvat lidovou. Takové to bylo ve dnech, kdy ministerský předseda vedl první jednání o vstup Hlinkovy strany do vlády a tak je tomu dodnes. Vedení Hlinkovy strany je sevrěno v kleštích, které drží na jednom konci vlastní stoupenci a na druhém slovenští komunisté. Tentokrát počítuje Ľudová strana i na vlastní kůži následky své agitace, která mezi slovenským lidem vytvořila zvláštní ovzduší. Vytvořila zvláštní citlivost vůči heslům a jejich — splnění. Stav trvalého podráždění. Jednoduché a ve své jednoduchosti rafinované působící agitace zřejmě nepočítala s okolností, že by jednou sama mohla doplatit na tyto způsoby.

Tyto poznámky nemají být pitvou politiky, kterou vedení Hlinkovy strany provádí, mají jen ukázat její způsoby a účinek na mentalitu slovenského lidu. Na mentalitu, která je v mnoha směrech a ve svých důsledcích opakem toho, co vedení Hlinkovy strany zamýšlelo.

Česká politická veřejnost často nedoceňuje, jakou rozsáhlou síť agitace disponuje vedení Ľudové strany, a spatřuje většinou jen tytéž vyslovené stranické prostředky, které zná z vlastního prostředí. Zpomíná se při tom na silnější citovou složku v povaze slovenského lidu, na odlišný vývoj a tradici. Hesla Ľudové strany jsou jen pokračováním činnosti, která téměř od prvních chvil převratu budila v slovenském lidu představu, že se mu bere víra v Boha, že má být zálučně zničen jeho náboženský cit.

Jednou to byla všeobecně „Praha“, která brala víru, jindy „sokolci“. Svou část dostávali vždy Češi jako takoví a s nimi zlořečení volnomyšlenkáři, zednáři a pod. Nejednou způsobem,

kteřý byl přímo opisem agitace, jakou v českých zemích zavedl pan Stříbrný, honosící se dobrými styky s mnoha vedoucími činiteli Hlinkovy strany. Tato agitace dovedla takto využít každé maličkosti a neméně každé neopatrnosti pokrokových sil. Často se stalo, že opožděné stavební povolení některé církevní školy dalo záminku k této agitaci. Nebo i zázkrok proti některému učitel, knězi a funkcionáři, který svého úřadu politicky zneužil. Nebylo nic snadnějšího, než vysloužit si název „Antikrista“. Nemůže být náhodou, že časopisy Ludové strany byly teprve několikrát postiženy konfiskací při zájezdu Sokolstva na Slovensko. Psal-li sám Andrej Hlinka, že „zaznejú fanfáry, krýdlovky, bubny, činele a heligony, budú vľav národné a cudzozemské vľavky, budú zábavy, muziky a tance... K vůli Sokolu chceli by urobiť bláznom celý slovenský národ“ — v letáku, který interpeloval posl. Sidor, mohl si už každý přečíst, že „podobné poučenie (jako v Polsku, pozn. pis.) a vytrezvenie prajeme aj hezkým sokolom, z ktorých sa vraj 30.000 chystá prísť na Slovensko. Ukážeme im, že sme a chceme zostať vernými kresťanmi — katolíkmí, a preto nám spolok nekresťanský a bez boha nemôže imponovať, ani naše srdcia získať.“ A kdo při tom nevěděl, jaký smysl sokolský zájezd má?

Rozvířování stálého kulturního boje patří k této agitaci. Právě teď probíhá ještě v slovenském tisku trapná diskuse, kdo má větší zásluhu v osvobozeneckém úsilí: katolíci, či evangelici? Touto diskusí rozbil se již volební blok Hlinkovy strany s Rázusem, který hned při svém vzniku dostal do vínku Hlinkův výrok, že by raději psu podal ruku, než tomu luteránovi... V zahraničně-politické orientaci Hlinkovy strany, řízené hlavně posl. Sidorem, nebezpečně hraje takovou úlohu Polsko, přes to, že je známa jeho úloha v souhře sil, vedených Třetí říší. Důvod? Polsko je katolické.

Od vzniku Třetí říše do první řady Antikristů dostali se opět všichni socialisté a vše, co socialismus byl jen vzdáleně připomínalo. Z časopisů pana Stříbrného převzala tato agitace název „marxisté“ jako nadávku. Na Slovensku připojila ještě na všechno nálepku „židobolševictví“. Každý zjev v tvorech nových politických poměrů ve Francii a ve Španělsku provázela hotová záplava výkladu, že to je dílo, které má na starosti jen zničit víru. Vytrvalá a soustavná agitace musela nezbytně vyvolat stav podráždění. Není již její vinou, projevuje-li se tento stav jinak, než by si vedení Hlinkovy strany přálo.

„Za národ slobodu“ je dočasná agitací obměna mlhavého hesla „za autonomii“. Tak mlhavého, že v jednotlivých situacích vedení Hlinkovy strany si to mohlo vykládat jak chtělo a jak potřebovalo. Před lety byla správní reforma „zábleskem autonomie“, při posledních jednáních s vládou bylo zvláštní ministerstvo krystalisačním bodem. Překvapuje přece, že nikdy a nikde nebyl uveřejněn nějaký soustavný návrh na autonomii, která dosud zůstává pomyslným ostrovem pomyslných nadějí. Nejrůznějších nadějí, často dokonale protichůdných. Heslo autonomie právě svou neurčitou podobou mělo aspoň v agitaci zůstat záračným všelékem. Stěžoval-li si některý slovenský absolvent střední školy, že jeho žádost o přijetí do státní služby byla záporně vyřízena, dostal promptně odpověď, že tuto hořst vyléčí jedině autonomie. Podobnou odpověď dostával živnostník, maloobchodník nebo řemeslník, kterého tiskla k zemi moc kartelů, mezi nimiž nescházely ani podniky v hlinkovské správě nebo se značným podílem některých členů vedení této strany. Byl-li někde na Slovensku přijat český úředník, vznikla bouře s pověstným rčením: „tak je to bez autonomie“. V nejrůznějších variacích je tato odpověď dosud podstatou agitace Hlinkovy strany v nacionálním, kulturním i existenčním ohledu. Úzkostlivě se vyhýbá být určitou a proto ani rolničtí stoupenci — hlavní jádro příslušníků a přívrženců — nedočkali se konkrétního hesla. V minulých letech tato agitace stačila vyvolat nejen stálé podráždění, ale i naivní šovinismus s protičeským zabarvením, značnou kulturní izolaci, která rozhodně nebyla „splendid“, rozervanost mezi lidem podle povrchních náboženských a stranických dělítek. Stačila dokonale na všeobecnou negaci, ale neměla nikdy dost dechu udávat směr potřebám lidu a země. Snad z neobyčejně velkého vlivu a účasti kněží v politice Hlinkovy strany vyplynul podivný mesianistický rys v agitaci. Bylo by zajímavé důkladněji porovnat tento způsob agitace pomocí mlhavého hesla autonomie s metodami hitlerovského působení před příchodem k moci, které vrcholily v mlhově pojmu „das dritte Reich“, vidiny Třetí říše.

Tato agitace, která vypěstovala podrážděnou, předem zaujatou, nedůvěřivou mentalitu téměř „ve stěhu“, zapomínala na

prostý fyzický zákon, že žádnou strunu nelze napínat do nekonečna, že při prvním povolení přichází zpětný náraz. Poslední léta nejen na Slovensku byla vysokou školou výchovy k realitě. Naučila a vnutila lidu smysl pro skutečnost, pro všední starosti, dala mu i sociální poznání. Proto se setkává hlinkovská agitace s nepříjemnými otázkami při každém kroku, začíná ztrácet působivost a stává se opět sama podrážděnou, a to z nejistoty a z vědomí protichůdnosti zájmů lidových stoupců a vedení Hlinkovy strany.

Obecní volby ukázaly, jak tato agitace slabne a jak naléhavě předkládají směnku autonomie v konkrétnější podobě prostí stoupenci Ludové strany. V tom je jistě jeden z hlavních důvodů, proč se vedení odhodlalo nejen k agitací kampani, která s chatrnými výsledky probíhá, ale konečně svolat také sjezd na podzim, kdy se má v plné šíři obnovit jednání o vstup do vlády.

Jiří Horák

Pokus o průlom do cechu českých filmových režisérů

Jednou z nejslabších složek českého filmu je režie. Skupinka několika lidí, neúředně koncesovaných licencionářů režisérské živnosti, ovládá po léta českou filmovou produkci a úzkostlivě střeží svou vládu nad filmovými ateliery. Novým lidem, resp. mladým lidem, je u nás přístup k filmové režii hermeticky uzavřen, a ti, co figurují na tomto nejdůležitějším a nejdopovědnějším místě filmové práce — s výjimkou Mac Friče a Josefa Rovenského, autorů „Janošika“ a „Maryši“ — nesčetněkrát již dokázali své diletantství. A přece se tito lidé vždy znovu prosadí u p. t. filmových producentů, hodnotících režiséra pro své „Uličnice“, „Louky zelené“, „Divochy“, „Lojzický“ a oblíbené romány paní Radoměřské, jen podle toho, kolik záběrů dovede natočit za jeden atelierový den a za jak krátkou dobu si tak odbude práci v drahých, dnes však již ne předražených atelierech. Pracuje-li na př. cizí režisér v atelieru tři až čtyři neděle a žádá-li pro svou práci tutéž dobu na př. Gustav Machaty, pokrev český filmový producent nad takovouto neúspěšností jen rameny a angažuje raději Slavinského, o němž předem ví, že se svého úkolu za sedm dní plně zhostí. Na kvalitě celkem nezáleží, neboť úspěch českého filmu podmiňuje zatím stále ještě jen popularita námětu a vystoupení toho či onoho oblíbeného herce a ne zpracování. A není-li volný Slavinský, je tu po ruce vždy ještě několik dalších, kteří, i když snad nemají Slavinského rutiny, pracují zato za menší honorár a dodají svou práci také za požadované minimum pracovních dnů.

Takováto zběžná práce předpokládá ovšem co největší nenáročnost námětu, volně měnitelného i v poslední chvíli. Proto se také dosud nenalezl jediný producent, který by se na př. odvážil zfilmovat některé ze scénarií, vyšlých jako oceněné anebo doporučené z nedávné soutěže Filmového studia. Poradní filmový sbor se nyní rozhodl na své poslední předprázdninové schůzi, že producenty podniká k natáčení těchto soutěžních scénarií zvláštními peněžitými odměnami. U nás jsme tedy tak daleko, že natáčení scénarií, která vyšla vítězně v posudku odborné soutěžní poroty, se musíme doprošovat sliby zvláštních peněžitých odměn, nemají-li všechny tyto práce zůstat jen na papíře. To je ovšem situace, která překvapí toho, kdo si uvědomí, že k tomu, aby u nás producent dostal podporu z dovozního fondu v částce 160.000 Kč, stačí v devíti případech z desíti prostý fakt ochoty k natáčení českého filmu, bez ohledu na to, zda se k natáčení volí nenáročný námět jako „Studentská máma“ či „Vdavky Naninky Kulichové“.

Na této poslední předprázdninové schůzi Poradního filmového sboru byl však učiněn konečně také pokus o průlom do onoho uzavřeného cechu českých filmových režisérů. Bylo totiž rozhodnuto, že Poradní sbor přidělí napříště každému režisérovi, kterého předem určí, jednoho či dva asistenty — režijní elévy. Toto rozhodnutí má velký význam, neboť i když nechceme přeceňovat režisérské kvality a instruktorskou způsobilost většiny našich „licencionářů“ filmové režie, nemůžeme přehlížeti prospěch, který tu plyne pro mladé talenty již z pouhé přítomnosti v atelieru a poznání technického požadavku filmování. Při tom ovšem nepochybně, že se nad tímto rozhodnutím budou naši režijní machři tvářiti velmi kysele a že se v praxi vynasnaží ztřípiti každému novému adeptovi tuto cestu, ohrožující jejich cechovní výlučnost. Záleží pak jen na Poradním sboru, zda bude mít dostatek energie a moci prosaditi své rozhodnutí, vítané jistě každým, kdo ještě zcela neztratil touhu po lepším českém filmu.

bž.

politika

Zdeněk Smetáček:

Vláda na dosah ruky

Komunistický tisk neustává už několik neděl předsvědčovat své čtenáře, že by bylo docela snadné utvořit u nás levicovou vládu, která by se podobala nynější vládě francouzské. Jejím jádrem by byly tři strany socialistické, to jest českoslovenští a němečtí sociální demokraté a národní socialisté, a strana komunistická. Uslyší-li někdo takovýto nápad, první, co udělá, bude nepochybně to, že si spočítá, kolik mandátů mají tyto strany v nynější poslanecké sněmovně. Vyjde mu číslo 107. To znamená, že do nadpoloviční většiny, i kdybychom ji stanovili jak nejskromněji možno, to jest na 151 poslanců, chybí 44 hlasů. Je to velké číslo. Tyto chybějící hlasy by bylo nutno hledati u stran, které se obvykle počítají k pravici. Tím by byla pro toho, kdo je zvyklý myslet v parlamentárních pojmech a kdo jen trochu zná naše politické poměry, tato kombinace odbyta. Ne však pro komunistu. Ten se přes tyto číselné nesnáze přenáší velmi lehce, protože parlament je pro něho jenom jakási iluze, vznášející se nad skutečnostmi sociálního života. Abychom jeho stanovisko pochopili, musíme blíže vyložit

komunistické pojetí lidové fronty.

Základním rysem komunistického myšlení je skoro mystická víra v masy. Komunisti si představuje, že dnes ve společnosti existuje něco podobného tomu, co prorokoval Karel Marx jako zakončení kapitalistické epochy: že je lidská společnost rozdělena na dvě velmi nestejně části; jedna část je proletariát, který má ohromnou většinu; druhá část je tenká vrstva vykořisťovatelů. Proletariát, do něhož komunisté zahrnují dělnictvo, drobné rolníky a střední stav, je podle komunistické nauky jaksi přirozeně předurčen pro radikálně levé, ano revoluční smýšlení a je proto přirozeným davovým reservoárem komunismu. Že tyto široké davy dnes hlasují pro nejrozmanitější strany — katolické, fašistické, agrární — a nejen pro komunisty a socialisty, to je podle komunistického pojetí buď politický omyl anebo známka nedostatečné ještě vyzrálosti kapitalismu. Kdyby se těmto masám dostalo správného vedení, to znamená: kdyby je političtí vůdci vedli na ulice a postavili jim na oči radikální revoluční program, pohrnou se podle domněni komunistů na levo a bude celkem snadno porazit jejich spojenou silou reakci a kapitalismus. Tady jsme asi u toho, čemu komunisté říkají lidová fronta.

Není totiž podle nich ničeho jiného potřebí, než aby se socialističtí vůdci domluvili s komunistickými na radikálním programu, kterým by na sebe strhli přibližně všecko, co patří pod pojem proletariátu (podle komunistické definice). Všecky proletářské živly by odpadly od pravicových stran a přidaly by se prý k lidové frontě. A tlak této fronty by rozbil a zneвозмоžnil všecky pravicové parlamentní kombinace a pomohl by do sedla vládě čistě levicové, která by byla tak silná, že by hladce mohla uskutečnit svůj radikální sociální program.

Je „proletariát“ jednotný?

Politický kritik, který hodlá rozbírat tuto koncepci, ocitá se před zvláštní nesnází. Neví totiž, kolik z ní vyplývá z upřímného, třeba mylného přesvědčení a kolik je třeba připočíst na vrub pouhé agitaci. Počítejme si, jako by nešlo o agitaci, o lovení stoupenců mezi členstvem socialistických stran, nýbrž jako bychom před sebou měli projev opravdového politického přesvědčení (rádi připouštíme, že v něm kus opravdového přesvědčení skutečně jest).

Zaujmeme-li toto stanovisko, musíme především vyslovit pochybnost o komunistické psychologii davu. Komunisti se domnívají, že chudý nebo nezámožný člověk jde s pravici jen z jakéhosi politického pesimismu, nemá-li naděje na nic lepšího. Jakmile však se mu postaví na oči levě revoluční cíl, opouští prý pravici a jde za ním. To nepochybně platí jen o nejnížší, nejubožejší vrstvě lidské společnosti, již se někdy říkáva lumpenproletariát (dovolujeme si toto drsné slovo jen proto, že se vyskytuje také v marxistické literatuře). Člověk, který se octl docela na dně, nemá mnoho času na politické přesvědčení. Především hledí, aby se udržel na živu, a za sebe skrovnější kousek chleba bude ochoten k lecčemu: bude vstupovat do žlutých organizací, půjde s fašismem a stane se třeba SA mužem. Dost možná, že by takovýto člověk považoval za čestnější východisko sociální revoluci, kdyby na ni svítila bezpečná naděje — a i tady s jedním důležitým omezením: pokud by totiž neměl strach, že ztratí i to málo, jehož na pravici dosáhl.

Ale vedle těchto lidí, nemajících docela nic, jsou nepřehledné a pestré davy, které nemají skoro nic anebo málo. A vedle nich ještě jiní, kteří mají o trochu víc než málo. Psychologie těchto lidí je už poněkud složitější. Přemnozí z nich — a k nim musíme počítat především drobné rolníky a živnostníky — se pravděpodobně leknou, uslyší-li něco o sociální revoluci anebo i jen o trochu ráznějších reformách. Možná dokonce, že se — docela proti komunistickým předpokladům — leknou daleko víc než ti, kteří mají velice mnoho. Tento pudový strach průměrného středostavovského tvora, který se jakž takž drží nad vodou, jest podle našeho zdání z nejmávnějších překážek socialismu. Projevil by se docela jistě i tehdy, kdyby se začalo vážně jednat o lidové frontě. Nechceme sice tvrdit, že by nutně rozhodl o jejím osudu, ale jistě by usvědčil z omylu komunistický optimismus, který očekává veliké hrnutí davů za heslem lidové fronty.

Tím chceme říci tolik: to, čemu komunisté říkají souhrnně proletariát, není ani psychologicky ani sociálně tak jednotné, jak se komunistům zdá. A protože to není jednotné, nebude to politicky reagovat tak jednoznačně, jak komunisté očekávají.

Jak to nastrojít?

Vidíme, že mezi komunistickými představami a demokratickým pojetím politiky, podle něhož občan klidně odevzdává do urny hlasovací lístek a tak rozhoduje o složení budoucí vlády, je značný rozdíl. Komunisté počítají s kypěním davů a mají v ně víru skoro nábožnou. Jejich koncepce lidové fronty, protože už nespolehá jen na komunisty, nýbrž také na demokratické socialisty, je jakýsi kríženec mezi touto mystikou davů a mezi koncepcí parlamentní vlády. Komunisté chtějí levicovou vládu s normální většinou

v parlamentě, ale k této většině chtějí dospět tlakem mas, nikoli domluvou a dohodou parlamentních frakcí (poněvadž chápou, že taková dohoda není za daného poměru sil možná). Mají recept i na to, jak dospět od hnutí mas k nové parlamentní konstelaci. Přednesl jej nedávno poslanec Gottwald.

Socialisté prý mají vystoupit z koalice, utvořit pak s komunisty menšinovou vládu, provést několik populárních sociálních opatření, rozpustit parlament a vypsat nové volby. V těchto volbách by pak už zasáhl předpokládaný *deux ex machina*, totiž proletariát hrnoucí se na levo, volby by se vyhrály, v parlamentě by byla ohromná většina a vládlo by se vesele. Levá vláda je na dosah ruky.

V tomto znamenitém návodu se však mlčky přechází několik významných podrobností. Dejme tomu, že by socialisté pustili koaličního vrabce z hrsti pro komunistického holuba na střěše, ostatně značně opeľichaného. Je vůbec myslitelné, že by pak prezident republiky pověřil levicového politika a přijal z jeho rukou bezmocnou socialisticko-komunistickou menšinovou vládu? Výhodiskem z takovéto situace u nás bývá, jak známo, vláda úřednická. Dejme tomu, že by se šlo hned do voleb. Co by se však stalo, kdyby v nich, jak je ostatně jisto, komunisté se socialisty nedosáhli většiny? Nevyšla by z toho nakonec vláda pravicová, ať už jakkoli slepená? Komunisté zapomínají, že odpovědným politikům nemůže být ústava tak bezvýznamným detailem jako jim.

Ale oni jdou ještě dále. Tvrdí, že by levá většina byla možná i v tomto, t. j. nynějším parlamentě. Důkaz? Presidentská volba. „Prosinec je důkazem,“ píše komunistický orgán, „že když se ostře postaví otázka pravice a levice, tak může mít levice i v dnešním parlamentě většinu.“ Je těžko se při četbě takových názorů ovládnout. Domnívají se snad komunisté, že ludovci a lidovci hlasovali pro Beneše proto, že v něm viděli levičáka? Byl-li Beneš zvolen tak manifestační většinou, tedy právě z opačného důvodu, než jaký uvádí „Rudé právo“: proto nebyla ostře postavena otázka pravice a levice, abychom užili jeho mluvy. Byla to volba s hlediska státu, nikoli s hlediska pravičáctví a levičáctví. Podobně je třeba posuzovat se státního hlediska i to, že byla koalice rozšířena o německé křesťanské sociály a že se jedná o účast ludovců. Komunisté v tom vidí jen šíření koalice do prava, přípravu čistě pravicové vlády a růst sociální reakce. Diví se proto socialistům, že to mohli dopustit. Ale právě to, že to socialisté dopouštějí, je důkaz, že nejde o rozšiřování reakční fronty ve vládě a zatlačování socialistů, jinak snad by socialisté nebyli tak hloupí, aby se klidně dívali na to, jak se předseda vlády chystá vystrčit je z koalice. A za druhé: socialisté berou v úvahu také potřeby státu a jeho konsolidace, kteréžto hledisko je komunistům, myslícím jen stranicky, ještě hodně cizí.

Jako ve Francii?

Na kritické poznámky k svému plánu mají ovšem komunisté pohotově pádnou odpověď: „Co bylo možné ve Francii, musí být možné také u nás.“

Nic nás nebudí více vzdáleno než podceňovat nebo znevažovat Blumovu vládu lidové fronty. Už pouhá skutečnost, že se tato vláda mohla utvořit, znamená zisk pro demokracii. I kdyby se dlouho neudržela, bude mít svůj význam jednak tím, co už učinila, jednak

pro budoucnost, protože rozmnožila počet francouzských parlamentních kombinací o další možnost. Bude to myšlenka, k níž se i po eventuálním nezdaru bude francouzská politika vracet — stejně jako není navždy odbyta možnost nové labouristické vlády v Anglii.

Proto však ještě nemusíme to, co se stalo ve Francii, nekriticky přeceňovat, tím spíš, že podobnou politiku, jakou dnes dělá Blum, děláme u nás už dávno. To, co právě říkáme, platí pro obor zahraniční úplně a pro politiku vnitřní do značné míry. Nebude snad pochybností o tom, že vláda lidové fronty podle komunistického receptu, kdyby se u nás utvořila, nemohla by v zahraniční politice dělat nic jiného, než co dělal Beneš a po něm Krofta. Připouštíme, že by mohla leccos dělat lépe v politice vnitřní. Ale veliké převraty by to také nebyly. Podívejme se na věc blíže. Vyslovíme názor, který se komunistům bude zdát velice kacířský.

Chceme totiž říci, že naše koaliční soustava, v níž jsou pilířem vlády socialisté a agráři, je do značné míry obdobou francouzské vlády lidové fronty, s tím rozdílem ovšem, že není podporována komunisty. Ostatně: když komunisté Blumovu vládu tolik velebí, proč do ní jejich francouzští kolegové nevstoupili a nepřijali za ni plnou odpovědnost?

Hlavní chyba, kterou podle našeho zdání komunisté při svých přirovnáních činí, jest, že nesprávně posuzují funkci agrární strany. Představují si vládu lidové fronty bez ní, anebo počítají s tím, že by se rozštěpila. Máme-li už dělat přirovnání (která vždycky kulhají), přimlouvali bychom se za názor jiný: že totiž u nás má agrární strana asi podobnou funkci jako ve Francii strana radikální. Tam i tady (přese všecko) jde o demokratickou stranu, trvajíc na principu soukromého vlastnictví a schopnou při dobré vůli rozumové sociální politiky. Francouzští radikálové ovšem nejsou strana vysloveně zemědělská; připočteme-li k tomu fakt, že Francie je země s mohutnou revolučně demokratickou tradicí, máme vysvětlení, proč jsou radikálové strana snad méně konservativní než naši agráři, kteří mají k tomu ještě to neštěstí, že, až na řídké výjimky, z nichž jednou je Hodža, nemají politiků s širším mezinárodním obzorem. S těmito výhradami však bychom chtěli trvat na tom, co jsme řekli: že naše agrárníky možno co do sociálně politické funkce považovat za obdobu radikálů.

Podíváme-li se však na věc takto, neobjeví se nám problém vlády lidové fronty docela jinak? Ne jako problém, jak vyhnat agrárníky z koalice a vytvořit volbami čistě levicovou většinu, nýbrž jako problém, jak a za jakých podmínek získat komunisty pro podporu dnešní koalice? Víme, že tato myšlenka komunisty velmi rozčílil a že budou (právem!) ukazovat na leccos, co provádí dnešní vedení agrární strany. Souhlasíme s tímto rozčilením potud, že nepovažujeme zbytkářské křídlo agrárnícké za schopné jiné politiky než krátkozrace sobecké. Ale na druhé straně tvrdíme, že strana, která dělala pozemkovou reformu a jejíž páteří je drobný sedlák, nemůže dělat politiku vysloveně junkerskou, nechce-li si zahrávat se svou jednotou. Víme také, jak mnoho inteligentních agrárníků i drobných rolníků je s dnešním nepřiměřeným vlivem zbytkářů ve straně nespokojeno.

Jeví se nám proto, na rozdíl od komunistů, problém agrární strany jako otázka lepšího vedení, tedy otázka

ka vnitrostranická, a nikoli jako otázka, jak agrární stranu zvenku rozbít a politicky vyřadit. A zdá se nám, že naše nazírání je reálnější, i když to, co máme na mysli, si nepochybně vyžádá doby dost dlouhé. Ale lepší je vzdálená možnost než blízká nemožnost — a komunistické plány se nemožnosti nebezpečně podobají!

Máme-li tedy soukromě posoudit komunistický projekt levé vlády, musíme říci tolik: není to ani tak problémem dosavadní koaliční politiky jako problémem komunistické strany; problém, k němuž se znovu a znovu musíme vracet a který záleží v tom, zdali je komunistická strana místo politických fantasií a pouhé agitace schopna nějaké reálné a užitečné politiky; zdali jednou pochopí, že ne celá československá politika, daná našimi sociologickými skutečnostmi, se musí přizpůsobit komunistům, nýbrž naopak komunisté československé politice.

národní hospodář

Konec jedné aféry

(Vládní rozhodnutí o Fénixu.)

Ministerská rada rozhodla ve své poslední předprázdní nové schůzi o zásadách, jakými se má řídit úprava otevřené otázky pojišťovny Fénix. Podle těchto zásad bude zřízena akciová společnost, na níž se zúčastní stát i všechny koncesované soukromé pojišťovny, při čemž akciový kapitál a poměr podílů na něm nebyl zatím určen. Tato společnost převezme vedení dosavadní československé větve Fénixu, bude dále inkasovat prémie a vyplácet pojistky, a to do 10.000 Kč bez průtahu, kdežto pojistky vyšší s určitým odkladem. Tento odklad bude odstupňován podle výše kapitálu, a bude formou příspěvku, kterým přispějí pojištěnci k sanaci, neboť se ukazuje, že ztráta na úrocích jest psychologicky nejsnesitelnější. Společnost bude dostávat roční dotaci 20 mil. Kč, k níž má přispět stát částkou 6 milionů Kč a pojišťovny 14 milionů Kč každoročně po 50 let. Pro případ, že by některé pojišťovny nebyly s to nésti příslušné příspěvky ze svého, může jim ministerstvo vnitra dovolit, aby při výplatách splatných kapitálů srážely 2% ve prospěch této sanace. Tohoto způsobu bude asi řadou pojišťoven používáno, neboť nesení příspěvků ze svého bude si moci dovolit jen málo ústavů.

Zaměstnanci Fénixu mají být převzati novou společností, jež začne ihned s přijímáním nových pojištění na vlastní vrub. Pokud by všichni dosavadní zaměstnanci nemohli být umístěni u útvaru nového, převezmou je pojišťovny ostatní, při čemž jest ve vládních kruzích pomýšleno zejména na ústavy, které v posledních měsících přetáhly Fénixu značnější části jeho akvizičního aparátu i jednotlivých klientů.

Pro pojištěnce má při tom největší cenu zásada, že další placení premií zachovává jim plnou kontinuitu dosavadních pojištění. Tím získávají věrní pojištěnci proti těm, kteří v návalu nedůvěry a strachu honem uzavřeli jinde nová pojištění.

Vláda za toto řešení zasluhuje značné pochvaly. Prokázala rozmysl a klid ve chvíli, kdy tolik intereso-

vaných činitelů chtělo ji donutit, aby učinila rozhodnutí v náladě paniky, k níž kdekdo přispíval. Netřeba se klamati o tom, jak by bylo toto rozhodnutí tehdy dopadlo: rovnalo by se přibližnému zničení nároků všech, kdo se dali u Fénixu pojistit. Tomu jsme oponovali od samého začátku, a jen to bylo smyslem naší kampaně. Jak vidět, je možné jednati také rozumně. Pro žurnalistu vyplývá z toho poučení: nebát se i když kolem všechno ve zmatku křičí.

Řešení vládní má ovšem celou řadu nedostatků, jak snad ani jinak není možno, a nikoho úplně neuspokojí. Každého ze zúčastněných však uspokojí aspoň částečně, a to jest vlastností všech kompromisů. Nejen špatnou, ale také dobrou vlastností.

Pojištěnci se konečně dovídají na čem jsou, pojišťovny slevily se svého stanoviska a také ministerstvo financí částečně kapitulovalo před obecným zájmem.

Základní chybou tohoto řešení, v níž pramení všechny jeho nedostatky, jest, že přichází o sedmáct let později než přijít mělo. Kdyby byla vládní místa prokázala již tenkrát dosti velkorysý koncept k řešení těchto otázek, nemuselo dojít k nynější katastrofě. Nemíníme doslovně oněch sedmáct let opoždění. Bylo dosti času, kdyby vládní opatření byla učiněna r. 1920, 1921, ba i 1922, kdy již bylo dostatečně jasno, že ménový rozdíl československé koruny a korun v sousedních státech nemůže být odstraněn.

Ministerstvo vnitra tenkrát hájilo neústupně zásadu, že pojistky, uzavřené před převratem u cizozemských pojišťoven, musí být za každých okolností plně honorovány v československých korunách. Když se mu podařilo prosadit tuto zásadu u pojistek italských a maďarských ústavů, bylo ve své zásadě opuštěno ministerstvem financí, jež dodatečně najednou nechápalo, proč by prý životní pojistky musely být honorovány plně, když ostatní starokorunové pohledávky jsou honorovány jenom kvotou.

A v tomto okamžiku se zrodil zárodek krise, kterou vyřešila vláda teprve nyní. Ministerstvo vnitra, aby udrželo svou thési, neobrátilo se tenkrát na celou vládu a nevyvolalo zásadní rozhodnutí, nýbrž vuřtlovalo potají a na vedlejších stezkách, aby dosáhlo svého cíle a při tom obešlo se bez nároků na ministerstvo financí. Tato umělá stavba se ve vichru hospodářské krise nemohla udržeti.

K součinnosti všech pojišťoven a vlády mělo dojít již po převratu a v případě neoblomnosti ministerstva financí bylo by se vyšlo při likvidaci s určitými srážkami, asi zcela podobnými srážkám dnešním. Jenže tenkrát by byly tyto srážky psychologicky únosnějšími, protože by byly postihly přímé účastníky pojištění u rakouských pojišťoven na staré koruny. Kdežto tito přímí pojištěnci dostali z největší části své peníze plně, postihují nynější srážky pojištěnce nové, kteří v dobré víře se dali pojistiti za tím účelem, aby své pojistky jednou dostali sami a ne aby jejich premiemi byli sanováni druzí.

Kromě toho byla by se sanace vztahovala na nižší částku, neboť manko dodneška vzrostlo o úroky, a řešení bylo by spadalo do několika let konjunktury, kdy by bylo pro státní pokladnu mnohem snáze snesitelné, než je tomu nyní.

Tyto tajuplné transakce, jež teprve nyní byly před veřejností přiznány, nesly s sebou i koncesování řady

cizozemských pojišťoven. Dnes jest možno říci, že s tímto koncesováním neudělala naše republika dobré zkušenosti. V době, kdy byly vyhlášovány dnes odvolávané sankce proti Itálii, čtli jsme v denních listech, že pražská filiálka jisté italské pojišťovny s povolením ministerstva vnitra a Národní banky vyplatila Baťovi a snad také jiným firmám 50 milionů Kč ze svých zdejších nastřádaných přebytků, a to za boty a jiné československé zboží, jež byly dodány italské armádě. Proti hodnotu této částky pak zaplatil italský stát centrále dotyčné pojišťovny v Terstu.

Slyšíme dále, že jistá rakouská pojišťovna zde má nastřádáno na provozních přebytcích také na 50 mil. korun čsl. a čeká jen na vhodnou příležitost, aby jí byl povolen transfer do Rakouska k posílení financí její centrály.

To se děje v době, kdy na pojištěnce rakouských ústavů mají dopláceti českoslovenští pojištěnci a československý stát, a přirozeně nás tyto rozpory nemožou uváděti v nadšení. Koncesování cizozemských pojišťoven se vždycky vysvětlovalo velkými službami, jež tyto pojišťovny prokázaly našemu státu jiným způsobem. Po odkrytí tajné clony Fénixu vidíme, že tyto služby nebyly tak veliké, jak se předstíralo, a že kdyby se stát byl těchto služeb vzdal, byl by zdejšímu národnímu hospodářství na jiné straně prospěl více.

Při této souvislosti budiž podotknuto, že od propuknutí aféry chovaly se k Fénixu nepřátelsky také ústavy cizozemské, ač by svým postavením měly býti vedeny k větší zdrželivosti. Vrhly se na kořist, jako by jim byla dána v plen. Přetahovaly jednotlivé pojištěnce a aby se to dařilo, vyvolávaly paniku, hlavně v osvědčeném pražském „Börsencourieru“, a horečku podbízení vystupňovaly do neslýchaných rozměrů. Až dozorcí úřad někdy přezkouší sazby, za nichž byli přijímáni ustrašení pojištěnci Fénixu u jiných pojišťoven, ustrne nad tou lácí. Agenti Fénixu, o nichž se v novinách hlásalo, že jsou příliš drazí, docilovali u nových pánů hravě dvojnásobných paušálů.

Jistá soukromá korespondence přinesla v den vládního rozhodnutí statistiku o průběhu nových životních pojištění v roce 1936. Podle této statistiky bylo v prvních 5 měsících roku 1936 uzavřeno nových pojistek na 770 mil. Kč, kdežto loni pouze 758 mil. Kč. Ačkoliv se všeobecně uznává, že hospodářská deprese poněmáhle opadá a veškerá čísla se lepší, činí zvýšení nových pojistek jen 12 mil. Kč. Při tom však se neříká, kolik v těchto nových obchodech připadá na pojistky přetažené Fénixu. Fénix sám odhaduje prý tyto pojistky na 300 až 400 milionů Kč. Bude tedy dobře, když s vítěznými statistikami životního pojišťování počkáme až na konec roku 1936, až se ukáže, co kde přibylo a co proti tomu kde ubylo. Celková bilance bude sotva potěšitelná.

Neplecha akvisice za každou cenu, která se vytýkala Fénixu, vyrostla zde do netušených rozměrů. Vlastním pramenem této neplechky však jest patrně okolnost, že cizozemské ústavy honorují vedoucí osoby svých zdejších filiálek nikoliv pevnou gází, nýbrž provisním podílem z každé docílené nové pojistky. Tímto zájmem vlastní kapsy lze jediné vysvětliti tak rozhořčený konkurenční boj a tak špinavé kon-

kurenční prostředky, jaké se v jiných oborech obchodního podnikání nevyskytují. V celé řadě států dozorcí úřady takové honorování vedoucích sil zakazují. Chtějí správně, aby vedoucí síla byla hospodářem a správcem a nikoliv pouhým akvisitěrem. U nás jsme tak daleko nedospěli, neboť dozorcí úřad není stále vybaven pravomocí, která by mu dovolovala energický zákrok do hospodaření pojišťoven.

Otázka dozoru a revise vyšla prozatím zkrátka. Sdružení peněžního úřednictva postavilo správný požadavek, aby kontrolu nad pojišťovnami vykonávala obdobná instituce, jaká byla vytvořena v Revisní jednotě pro dozor nad bankami. Bylo by škoda, kdyby tento požadavek nebyl následkem uklidnění veřejného rozčilení nyní uskutečněn. Revisní jednota zavedla pořádek v bankách a upevnila tím k nim důvěru. Není žádného důvodu, proč by totéž nemělo býti učiněno u pojišťoven.

Dozor vykonávaný ministerstvem vnitra nestačí, aby obsáhl také odborné revise pojišťoven. K tomu cíli muselo by ministerstvo vnitra míti ve svých službách celou řadu odborníků, vyšlých z praxe. Ve starém Rakousku bylo zásadou, že za technického úředníka do dozorcího úřadu mohl býti přijat jen ten, kdo měl nejméně 5letou praxi v pojišťovně. Takovou praxi měl za sebou dr. Wolf, prof. Blaschke, dr. Förster, i čeští úředníci inž. Toufar a později vládní rada Příbyslavský.

Po převratu, v duchu této tradice, byli převzati do našeho ministerstva vnitra další úředníci, avšak těm se pak předhazovalo s narážkami více méně zřetelnými, že jsou zaujatí pro ústavy, v nichž kdysi sloužili.

Nešlo při tom jen o ministerského radu Autengrubera, nýbrž i o několik úředníků jiných, právě z tábora opačného. Z jejich dřívější praxe se násilně vykonstruovala inkompatibilita, takže nyní ministerstvo vnitra raději přijalo 4 aspiranty, aby se pro své budoucí referenty vyvarovalo podobného osočování. Tímto východiskem z nouze se však účelu nepomůže. Odstraní se vada na kráse, ale ztratí se veliká cena dřívější praxe. Proto zůstane požadavkem i pro budoucnost, aby ministerstvo vnitra věnovalo se správnímu doзору, avšak revise svěřovalo nějaké autonomní pojistné revisní jednotě, kde by působili na slovo vzatí praktikové.

Usnesením ministerské rady dostává nyní řešení Fénixu a všeho, co s ním souvisí, pevnou formu. Změny mohou nastati v detailech, ne však v zásadách. Způsobem vyřešení přiznává se stát i pojišťovny, že na dosavadním stavu nesou určitou vinu a starají se o její nápravu. Vyladění různorodých zájmů ve společný akord nebylo jistě snadnou věcí. Dospělo-li se však na konec k solidaritě, jež jest základem veškerého pojišťování, nemusí se za výsledek nikdo stydět.

A ještě jedno: koaliční tisk tolik křičel o korupci a o tom, že musí být odhalena. Dovolujeme si koaličnímu tisku připomenouti tuto jeho kampaň, která zůstala dosud úplně bez výsledků, a ptáme se na př. „Práva lidu“, jež mělo tolik řečí: kdo kdy byl korumpován? Jestliže nám to koalice, jež jediná to může vědět, nechce říci, ať si z nás po druhé nedělá legraci.

Red.

Život a instituce

Prof. Dr. K. F. Wenckebach a Dr. F. Kern:

Padesátiletý

„Příznaky“.

Padesátiletý muž vstoupil do kritického období svého života. Tento rok představuje obrat. Složky, které tu rozhodují, jsou především psychologického rázu. Především nesmíme přehlédnouti vnějškový moment, faktum, že v desítkové soustavě, podle níž počítáme roky, zaujímá číslice 50 postavení poloviny první stovky. To svádí k aplikaci na lidský život: padesátka se počíná posuzovati jako bod, jenž rozděluje první polovinu života od druhé.

Kromě této okolnosti vnějškové svádí padesátiletého muže k přeceňování dosaženého věku okolnosti jiné. Je sice uprostřed práce, stojí na vrcholu své kariéry, má za sebou největší úspěchy svého tvoření, jeho starosti společenské, rodinné i obchodní jsou značně ulehčeny, — a přes všechny tyto důvody k spokojenosti pocituje jakousi depresi. Je uznanou osobností, těší se větším sympatiím než kdykoliv dříve, jeho vliv na okolí je silnější než býval, obor jeho působnosti se stále ještě rozšiřuje, — a přece se nezbaví skryté myšlenky, že nejkrásnější část svého života má již za zády.

Objevují se první příznaky fyziologické: při námaze, která mu byla dosud hračkou, pocituje jakousi stísněnost, při rychlém pohybu má pocit lehké závratě, jeho srdce mu připraví občas dosud nepoznaný pocit extrasystolie, to jest stažení srdečního svalu, které nepravidelným způsobem se objevuje mezi dvěma staženími normálními. Padesátiletý si sahá na tepnu, a počíná si uvědomovati pulsace, kterých si dříve neuvědomoval. Ačkoliv býváme tak zaslepeni vůči obrazu vlastní tváře v zrcadle, přece si všimne klikatých arterií na spáncích, a protože v životě už něco zažil, vzpomene si na podobné příznaky u předčasně zesnulých přátel. Ve chvíli, kdy více než kdy jindy je přesvědčen o své nenahraditelnosti pro svou rodinu i pro svůj podnik, počíná pochybovati o svém zdraví.

Zajde-li k lékaři, dostane se mu málo uklidnění: lékař nenajde nic závažného, leda, že podle nepravidelnosti tepu usoudí na počínající onemocnění srdečního svalu nebo že zjistí zkrvatení cév nebo aortitis. Osudné slovo „kornatění“ vzbudí v padesátiletém představu, že trpí nějakou nebezpečnou a nevléčitelnou nemocí, takže se vrátí od lékaře ještě deprimovanější, než k němu šel. Jeho příznaky se z pouhé hypochondrie zvětšují, a člověk pocituje nepravdivost a stísněnost svého tělesného stavu stále naléhavěji a nedá si namluviti, že by se jeho zdraví mohlo ještě zlepšiti. Namlouvá si, že ví určitě, že „zvápenatění“ cév vede k mrtvici srdeční nebo mozkové a že takový náhlý konec je pro člověka jeho druhu ještě nejpříjemnější zakončení života.

Na tomto vylíčení jsem nic nepřehnal: přesvědčil jsem se, že, kdykoliv se mi podařilo pacienta uklidniti, zmizely i z valné části příznaky jeho nemoci. Je to ten tělesný pocit, který jsem našel vylíčen mnohem později, než jsem se počal zabývati psychologii a terapeutikou padesátiletého muže v Goethově románu „Učednická léta Viléma Meistersa“, do něhož je vloženo vypravování pod titulem „Padesátiletý muž“. Docela do rámce mého vyprávění hodí se tato Goethova poznámka:

„Stejně jak nejvýš trapným je ženám okamžik, kdy se počne pochybovati o její krásě, která dosud byla nepopíratelná — tak

i naplňuje muže v těchto letech, třebaže byli plni životní síly, sebedeší pocit nedostačující síly něčím nejvyšším nepřijemným, ano do určité míry i děsivým“.

Důsledkem toho všeho je, že padesátiletý muž bývá v lékařově ordinaci zjevem nápadně častým. Všimneme-li si tohoto zjevu, a okolnosti, že mnoho padesátiletých mužů si stěžuje u lékaře na tytéž choroby, naskytne se otázka, je-li snad muž v tomto věku zvláště disponován pro určité nemoci a nenaskytne-li se snad v tomto věku, podobně jako tomu je u žen, i u mužů určité „klimakterium“. Na tyto otázky nám musí odpověděti psychologická i lékařská analýsa padesátiletého.

Padesátiletí muži si stěžují nejvíce na obtíže se srdcem a s dýcháním. Nařikají, že jejich výkonnosti ubývá, že i při nepatrné námaze pocítují bušení srdce a nepravidelnost tepu, že těžko dýchají a že zejména ve chvílích duševního rozčilení pocítují, jakoby se jim hrud' sevřela. K tomu přistupuje většinou lehká závrať a někdy i skutečná bolest na prsou, která se šíří až na záda a do obou rukou. I v lehkých případech pozoruje lékař značnou duševní depresi. Lékaři, který tyto stížnosti vyšetřuje, je především nápadno, že padesátiletí muži, kteří k němu přicházejí, nepocházejí skoro nikdy z vrstev dělnických, nýbrž většinou ze zámožnějších a zcela zámožných. Bývají to lidé, od nichž sice život mnoho požadoval, kteří však také mnoho žádali od života. Většinou to bývají obchodníci, a sice šéfové ve vedoucích postaveních, lidé, pracující s velkou odpovědností, kteří chtěli vždycky také dobře užít života, a často také lidé, kteří pracovali příliš mnoho. Většinou bývají drobné a zavalitější postavy: osoby vysokého vzrůstu a štíhlé se mezi nimi nikdy nevyskytnou. Většinou inklinují ke ztloustnutí. Stěžují si zejména na „vynechávání“ tepu v noci, neboť v posteli se podobné zjevy pocítují daleko silněji: každému tane na mysli úzkostlivá otázka, nepřestane-li jednou v podobném okamžiku srdce bít úplně. Kromě toho stěžují si tito padesátiletí na obtíže trávení a na pocit přeplnění žaludku, i když pojedli sebe méně.

Všimneme-li si s lékařského hlediska těchto stručně načrtnutých příznaků, dojdeme k poznání, že obsahují velice málo znepokojivého. Je jisto, že velická většina našich padesátníků netrpí žádným těžkým zkrvatením cév ani anginou pectoris, což dokáže okolnost, že ošetřujeme-li je správným způsobem, zmizí všechny příznaky jejich nemoci. Co se týče kornatění cév, počíná se objevovati u každého člověka asi od čtyřicátého roku, a je to čistě přirozená změna, kterou najdeme i u každého zdravého padesátníka. Je tedy vidno, že obtíže padesátiletých, kteří netrpí ani vážnou arteriosklerosou, ani počínající těžkou nemocí srdeční, ani nemocí ledvinovou, — se nedají vlastně vysvětliti důvody patologickými. Nemá tedy pravdu francouzský lékař Leclercq, jenž napsal knihu „Les maladies de la cinquantaine“ a vypočítává mezi nimi zejména kornatění cév, nemoci srdeční, cukrovku a albuminurii. Žádná z těchto nemocí se neomezuje pouze na tento věk pacienta. A tak nám nezbyvá než abychom našeho ubohého padesátníka dočista zbavili jeho obav před zvláště zarytými typickými nemocemi a abychom si našli psychologickou metodu, jak ho zbavit obav.

Nejdůležitějším předpokladem k tomu bude správné psychologické pochopení tohoto typu padesátiletého muže. Padesátý rok života představuje pro něho skutečně kritický věk, jenž ovšem nemůže býti uváděn jako analogie kritického věku ženského. Pro ženu se dostavuje přibližně v jejím padesátém roce uhasnutí jejího pohlavního života a všech přání, odříkání a zklamání, s ním spojených. Nezapomínejme, že tento kritický věk ženy se s vývojem civilisace posunoval stále do vyšších let. Před sto lety, kdy se ženy zejména časně vdávaly a již v dívčích letech se stávaly matkami, pokládali

se za kritický rok ženy její třicátý rok, — v pozdější době se mluvilo o problému ženy čtyřicetileté, — a dnes, kdy žena má volný přístup skoro ke všem mužským povoláním, určuje se za hranici jejího počínajícího stáří rok padesátý. Stejně je tomu i se stárnutím u mužů, a dnes, při správné hygienické životosprávě, při mírném a rozumném stravování, při provozování sportů v mírných dávkách a vyhýbání se výstřelkům pohlavního života, alkoholu a nikotinu, — nepocituje muž ještě ani v padesáti letech své tělo a nemusí si lámati hlavu tím, jak je má ošetřovati.

Pracujte!

Všeobecně možno říci, že nejlépe udržuje člověka při jeho plné síle práce a že pouze tehdy, když ji předčasně opustil, počíná zdánlivě churavěti, začne být snadno rozladěný, všimá si každé sebemenší indisposice, nic mu není vhod a stává se celému okolí hodně nepříjemným. Muži, i když jsou ještě při plné duševní síle, nemají obyčejně mnoho opravdových zájmů vedle svého oboru, takže nevědí, co si počít se vším volným časem. Po této stránce ženy nad muže daleko vynikají. Největší nebezpečí předčasného stárnutí leží tedy pro padesátiletého muže v jeho nezaměstnanosti. Většina zdravotních obtíží, které pocítují, vyplývá z přílišného sebepozorování, jiné jsou povahy nervové a pocházejí z přílišné námahy nebo z rozčilení.

Přílišný strach před zkornatěním cév je neodůvodněný, a zejména nesprávná je představa, s kterou se u laiků často setkáváme, jako by dosud pružné krevní cévy se v lidském těle proměnily časem ve strohé kanály z vápna. K úplnému zvrápenatění krevních cév nikdy nedojde, nýbrž vlákna, z nichž se skládají stěny cév, bývají postupem věku v lidském těle nahrazována vlákny novými, pevnějšími, ne již tak elastickými. Kornatění cév je poněkud a samozřejmý proces, jemuž je lidské tělo vystaveno stejně jako je vystaveno zeseďivění vlasů, silnějšímu usazování tuku, ochabnutí svalstva a uhasínání pohlavních funkcí. Při správné životosprávě nepovšimne si člověk ani své padesátky a ještě v sedmdesáti letech nemusí nikdy mít obtíže se srdcem a může být i tělesně naprosto čilý.

Padesátiletí si zejména často stěžují na bolení hlavy a závrat, které v nich vyvolávají obavu z mrtvice. Pociť, že člověk ztrácí rovnováhu a že se co chvíli může zřítit, není ovšem příjemný, nemusí však míti hlubší význam. Jeho důvodem bývá jen nepravděelné prokrvení mozkových cév. Pro všechny tyto obtíže, které souvisejí s poruchami systému cévního, jsou na trhu znamenité léčivé prostředky. — Stejně je tomu i s obtížemi žaludku a střev. Padesátiletí mají sklon k špatnému zvyku neustále se pozorovati, soustředit se na každý sebe nepatrnější zjev svého zažívacího traktu, takže se stávají nepříjemnými hypochondry. To, že sami se stále podezřívají z toho, že stárnou, způsobí, že záhy i lidé kolem nich pak s nimi počínají zacházeti jako se starci. Mrzutost bývá průvodním zjevem příliš intenzivního pozorování vlastního žaludku. Tenhle lidský žaludek je docela nervosní chlupák a jestliže si ho počnete jednou příliš podrobně všimati, dožaduje se toho znovu a znovu. Chová se jako nezvedené děti, které se neustále snaží přivést na sebe pozornost svého okolí.

Padesátka není konec.

Už minuly ty doby, kdy padesátiletý člověk si na tom zakládal, aby byl pokládán za starého nebo alespoň za staršího, hodného úcty a plného důstojnosti. Na znamení toho nosili tehdy padesátiletí muži dlouhé vousy a mluvivali mnoho o minulých a lepších dobách a přáli si, aby každý mladý člověk se od nich dal ochotně poučovati a nebo aby alespoň uznával jejich moudrost a zkušenost. Odůvodněno je pouze to, aby

si člověk v tomto věku popřál více pohodlí, více odpočinku, aby chodil časněji spat a aby si pospal i po obědě. Dnes padesátiletý člověk jen zřídka kdy může mluvit o tom, že by jeho životní dílo bylo uzavřeno, a stejně zřídka kdy mu dovolí jeho úspory, aby se úchýlil do soukromí a žil nadále jen z rent, jako to činivali dříve Francouzi. Padesátiletý člověk je ještě plný tvůrčích sil, jak o tom svědčí zejména umělci, kteří podobně jako Goethe nebo Verdi ještě v sedmdesátém a osmdesátém roce přinášeli mistrovská díla. A při tom je zajímavé, že z životopisu i velkých umělců se dovíme, že kolem padesátého roku prožili skoro všichni delší dobu nervosity, rozladěnosti, neplodnosti, a že se jim teprve po velkém vynaložení energie podařilo probjovati se k nové, prudší radosti. Je z toho patrné, že krize padesátiletého muže je hluboce zakořeněna v lidské přirozenosti.

Je to odůvodněno i změnami v sexuálním životě. Je sice pravda, že pohlavní schopnost potrvá u muže daleko déle než u ženy, že muži po padesátém roku mohou ještě plodití děti, — přece však přivádí pohlavní život padesátiletého muže do mnoha těžkých konfliktů. Touha bývá spojena se strachem před selháním a s postupujícím věkem objevuje se u mužů obyčejně i žízeň po ještě jednom velkém a posledním zážitku lásky. Stává se, že muži v tomto věku po dlouholetém šťastném manželství náhle opouštějí rodinu a vrhají se do milostného dobrodružství, usilují o rozluku, aby se mohli oženit s ženou daleko mladší. Tento nový svazek lásky je činí ještě tím nešťastnějšími, uvádí je v posměch a probouzí v nich chorobnou žárlivost.

Staré latinské přísloví praví, že „stáří samo o sobě již je nemocí“. Proti většině chorob a obtíží, které s sebou stáří přináší, je lékem moderní tělesná výchova spojená s cvičením v ovládání dechové techniky. Nebezpečí přílišného ztučnění, dýchavičnost, častá nachlazení, — všechno to je u dnešního padesátiletého člověka již méně nutným zjevem. Ani zeseďivění vlasů, jejich vypadávání anebo úplné olysení nemusí být pro padesátiletého člověka důvodem ke zvláštním starostem, neboť tyto všechny zjevy se objevují i v každém jiném věku, všechny prostředky, které proti nim se uvádějí do obchodu jsou docela bezúčelné, takže nejlépe s těmito maličkostmi se smířit.

Padesátiletý muž ať upustí především od toho, aby se stále pozoroval, ať denně vstává vždycky v tutéž hodinu, ať se těší z ranního vzduchu plného kořenné a osvěžující vůně, ať se dívá na to, jak krásně vypadá svět ráno o šesté hodině. Ať pamatuje na to, že nervový systém člověka má velký sklon k naprosté přesnosti, ať se věnuje lehkým sportům a tělesnému cvičení, ať začíná i končí den chladnou sprchou, spojenou s třením celého těla kartáčem, jež podporuje oběh krve a působí osvěživě, — ať nezapomíná na časté vypražení z duševní práce. Ať ctí neděle a svátky a občas podniká krátké prázdninové cesty, nejlépe týdenní nebo čtrnáctidenní několikrát do roka. Ať pěstuje mnoho pohybu v té formě, kterákoliv se mu líbí: ať chodí po pahorkatých krajinách, pěstuje lov a neomezuje se na pasivní masáže, které jsou strašně nudné. Po své práci ať si posejí chvíli v klubu nebo v kavárně, ať si dopřeje procházku nebo plavání nebo tenis. Ať jí mnoho zeleniny a ovoce a chodí spat teprve dvě hodiny po večeri: v nevytopené ložnici a třeba i s otevřeným oknem.

Při této životosprávě se každý padesátiletý přesvědčí, že jeho fyzická síla i duševní pružnost zůstanou nezmenšeny a že cena jeho zkušeností a jeho zážitků se ukáže v jeho postavení teprve v pravém světle. Není žádné fyziologické krize, kterou by padesátiletý muž musil prožiti, není žádných specifických nemocí, kterým by byl zvláště vystaven. Stáří padesáti let není ještě daleko žádné stáří.

věda a práce

V. Gutwirth:

Eiffel v Čechách

(Předzvěst konstruktivismu.)

Dosti často čteme, že Eiffelova věž v Paříži má být stržena a dána do starého železa. Vynořil se i plán, postavit věž — ne 300 m, jako je Eiffelova věž — ale 2000 m vysokou; má být z betonu a má mít tvar vysokého špičáku s třemi kloboučky. Byly by to velké, kryté platformy, na nichž by bylo místo pro desítky letadel, připravených hájit Paříž proti leteckému útoku. A přece: projekt věže více než šestkrát vyšší než Eiffelova věž, nikoho nepohnul k protestu, nikdo neřekl: není možno provést stavbu tak vysokou.

Bude-li stržena Eiffelova věž, bude se moci říci: „vykonala svoji povinnost; může odejít.“ Jedna z nejkrásnějších fotografií Eiffelovy věže jest ta, která zachycuje vysokou a štíhlou železnou konstrukci věže právě v té tisícíně vteřiny, kdy do věže udeřil blesk.

Dlouho trvalo Eiffelovi, než mohl provést svůj úmysl. Jedni tvrdili: není možné postavit ze železa věž tak vysokou; jest to nad síly techniky a inženýra. Ale přišli také básníci, malíři, sochaři, architekti a milovníci staré Paříže a vydali manifest prohlašující, že „babylonská věž“, kterou chce postavit Eiffel, zničí krásu staré Paříže a znešvarí pro budoucnost pohled na Paříž. A tehdy — a v tom je význam Eiffelův a jeho věže — vybojoval Eiffel boj o to, čemu dnes říkáme: konstruktivismus.

V boji proti odpůrcům Eiffel — i když nemluvil o konstruktivismu — formuloval jeho podstatu lépe, než jak dovede mnohý z dnešních konstruktivistických manifestů. Jasně tehdy hájil názor, že technické dílo, dobře, účelně konstruované, dílo, které dobře slouží, dílo, jehož plán i provedení jsou dobré, jest dílo — e o i p s o — krásné. Právě tak krásné, jako krásná kniha, krásný obraz, krásná socha.

Eiffel svedl i dobrý zápas o t. zv. technickou kulturu. Vycházel z přesvědčení, že inženýři, technické konstrukční strojí a staveb, které konají svoji funkci a službu, tvoří právě tak esteticky, jako umělci, básníci, sochaři.

Jest přirozeno, že Eiffelova věž, která byla událostí Velké pařížské výstavy, měla svůj živý ohlas i v Čechách. Praze byla ovšem vzdálena technická i umělecká podstata boje o Eiffelovu věž. Spor o to, může-li nad městem být postavena suchá, jednoduchá, do každého nýtu propočítaná věž, která u vědomí své konstrukce nechce přijmouti žádnou příkrasu, žádnou ozdobu, žádný tvar, který by byl sice — jak se říkalo — ladný, ale který by nevyplýval z povahy a podstaty konstrukce. Do poměru Praha-Paříž mluvilo tehdy vlastnění Mladočechů; odtud radost z úspěchu pařížské výstavy, kterou Francie chtěla ukázat, že rány z r. 1870—1871 se již zahojily. A odtud i hlavní zdroj obdivu pro Eiffelovu věž. O tomto poměru Praha-Paříž nejlépe mluví dopis, který u příležitosti otevření nové budovy Sorbonny zaslal do Paříže Akademický čtenářský spolek (AČS.), jehož starostou tehdy byl JUDr. Karel Groš. (Pro tento dopis byl AČS. tehdy rozpuštěn.)

„Bratři! Vysíláme k Vám ze svého středu druhý, aby vyličili Vám, jak mocnou sympatií jata jest naše hruď k Vám, milení bratři, jako k pýše a naději velkého nositele ideí lásky k vlasti i svobodě — národa francouzského. Milujeme, ba zbožňujeme Francii, hledíme k ní s nadšením a posvátnou úctou; vzneslať v novověku vítěznou myšlenku svobody, pro níž ve středověku krvácel národ náš. Jsme synové malého ve přítomnosti národa, stojíme však na mohutném podstavci velké minulosti, a marny budou snahy hojných našich nepřátel, usilujících o záhuby naší, my vzneseme se opět ku bývalé

svoji slávě; ručit' nám za to jak vlastní vědomí, tak i ono nadšení, s jakým nám jdete vstříc, Vy, synové velkého národa francouzského. Vám vzešlo již světlo svobody, jehož zář padá na celý vzdělaný svět, a tím světlem i osvěceni i my povzněsti se chceme k oněm ideálům, jichž Vy jste již dosáhli. I přijmete tedy naše soudruhy jako posly, zvěstující Vám obdiv náš a neobmezenou úctu. Z výboru Akademického čtenářského spolku. V Praze dne 2. srpna 1889.“

O zájmu, jaký vyvolala v Paříži stavba (ještě nehotová) Eiffelovy věže, uvádějí „Národní listy“, 6. května 1889, v dopise svého pařížského dopisovatele:

„... vyvinul se v Paříži zvláštní kult této věže. Slovo nad jiné případné. Netřeba podotýkati ani, že má také svou literaturu, a jest to učiněný příval všelikých publikací, letáktů, úvah a obrazů, jichž jádro tvoří Eiffelova věž, jenž se snese na vaši hlavu, jakmile zasednete na některém boulevardu ke sklenici kávy. Ostatně i daleko mimo výstavu ve zcela jiné části se může státi každé chvíle, že zastaví prochazeče pojednou volání: ... Pohlédte na dělníky, kterak pracují na věži Eiffelově, — jen 10 centimů ... Podnikatel vztyčil vedle chodníků podstavec s dalekohledem a zvědaví diváři se přes střechy paláců a chrámů, jež dovolují spatřiti jedva lucernu na věži Eiffelově, kterak se tam přikládá poslední ruka k dílu. Jakou měrou zmocnil se věže té průmysl galanterní, jenž jí v tisíci nových a nových drobnůstkách žádostivému obecenstvu dodává, jest známo. Jsou také kapesní šátky s věží Eiffelovou, a kde která sličná ruka dámská v Paříži, má zajisté na náramku jako přívěsek miniaturní věž Eiffelovu.“

O Eiffelově věži velmi často v jejích počátcích se mluvilo jako o věži babylonské, o věži, která nepřinese nic dobrého. Proto považují „Národní listy“ (18. května 1889) za nutné rozptýlit tyto výtky; současně odmítají i myšlenku, že by tvar Eiffelovy věže urážel k r a s o c i t:

„Jsou lidé, kteří svědomitě se snaží dokázati, že věž inženýra Eiffela není ničím jiným, než druhou věží babylonskou, po níž nastane zmatení jazykův, kruté boje a vzájemné se vraždění národův mezi sebou.“

„... Eiffel svou věž, jež opravdu »sahá až do nebe« dokončil a lidstvo velikolepým tímto dílem nejenže nebylo rozeštváno, nýbrž naopak sjednoceno, neboť tisícové, již proudem valí se nyní na pole Martovo, volají při pohledu na dílo geniálního inženýra unisono a plní úžasu a obdivu ve všech možných jazycích a nářečích: Dílo velikolepé! Dílo imponující! S počátku bylo mnoho těch, kteří dokazovali, že to myšlenka barokní, ba směšná; že se stane Eiffelova věž pomníkem naprosté dekadence francouzské vynalézavosti a francouzského genia, ba i mnozí dokazovali, že podnik ten z příčin technických ani nelze provést, poněvadž i ten největší inženýrský důmysl zhroutiti se musí pod zákonem tíže — však dnes již jen nepatrný hlouček těch, kteří trvají na tom, že věž Eiffelova jest přece jen bláznovství. Bláhovci nechápou, že ve věži Eiffelově obrazí se naše doba, jež pravým opakem rokokové uhlazenosti pracuje v rozměrech co možná největších a imponovati chce ve všem mohutností a silou. Však myšlil by se, kdo by myslil, že věž Eiffelova uráží krasocit. Nikoli. Důmyslnému konstruktérovi podařilo se provésti velikolepé dílo své v rozměrech naskrže harmonických. Linie Eiffelovy věže nikde neurážejí, ba jednotlivosti v dekorativní části činí dokonce dojem jisté delikatesy.“

Ale Eiffelova věž stále byla porovnávána s věží babylonskou. To poznovu přimělo „Národní listy“ (1. června 1889) že otiskly článek, který napsal Julien Oppert, člen francouzského „Institutu“; v článku se obšírně popisuje babylonská věž a vyslovuje se naděje, že

„mladší, avšak vyšší sestra její, věž Eiffelova, byť nezjednala si podobné věky trvajících pověstí, získá si alespoň přece jen veliké — a zasloužené — proslulosti. V každém případě bude mít naproti předchůdkyni své jednu přednost vynikající: nezpůsobí žádného zmatení jazyků; kolem ní mluvíti budou všichni národové francouzsky.“

O tom, jak Eiffelova věž působila na návštěvníky Paříže, čteme v „Národních listech“ (29. května 1889):

„K vůli Eiffelově věži vlastně všichni na výstavu pojedeme. Pan Eiffel měl geniální myšlenku. Řekl si: tolik tisíc a tisíc

cizinců přijede na výstavu, přijedou z dalekých, dalekých krajin, utratí v Paříži až ukrutně, ukrutně peněz a nebudou mít z výstavy nic, pranic, jak to při návštěvách výstav bývá: chumáč dojmů, zmatených, těžkých, které se točí ubožákům jako mlýnské kolo v hlavě. To je vše. Prosím vás, ve čtrnácti dnech se více polapiti nedá. Ve čtrnácti dnech ne naučí se cizinec po Paříži ani chodit a koukat. Postarejme se o dobré lidičky, ať také něčeho užijí až přijedou do Paříže, ať mají něco svého, něco extra pro sebe! Nejlépe něco, čeho má člověk tak vždy dost, když toho jednou okusil. Na příklad vysokou věž, vysokánskou, takovou, jaká tu ještě nebyla. Ano, věž! Postavíme věž!

Tak vznikla věž páně Eiffelova. Dnes celý svět těší se na ní jako dítě. Její podobizny, obrázky a modely rozšířeny jsou po celém světě. Ona znamená a představuje výstavu, Paříž. A Paříž představuje Evropu a Evropa celý kulturní svět. Eiffelova věž je majákem, je znamením vykoupení devatenáctého století. Kdo zavítá do Paříže, přijede a pokloní se jí a žasne v úctě nad její železnou konstrukcí. Kdo byl v Paříži a nevyšťoupil na Eiffelovu věž, byl v Římě a neviděl papeže. Eiffelova věž je korunou, je duší výstavy. Pouť do Paříže je pro nás cizince poutí na Eiffelovu věž. Na shledanou na Eiffelově věži.“

S nadšeným tónem řady článků v „Národních listech“ o Eiffelově věži až nápadně kontrastuje nabručený tón feuilletonu z neděle dne 28. května 1889:

„Eiffelova věž — Eiffel — Eiffel! Ta Eiffelova věž — to prý je zrovna zázračná výše! Hm — a český národ přece s ní není ani vidět! Toho znamenitého tvora, který, když mu dají provaz a vedou ho na trh, po cestě křičí »sláva«! — A jaká prý v té věži je také ještě stavitelská krása — pravý prý triumf moderní architektiky, vyvinuté zcela jen z materiálu moderní doby: železa. Ještě jednou: hm. Za tři sta let, snad už za sto, snad za padesát, bude už po vši té kráse — rozvětrána, rozežrána! Dějepisec moderní doby marně pak bude hledat ty naše »obdivuhodné stavby«, jako dnes numismatik marně hledá ze železa kdysi ražený peníz, ačkoli ví, že ražen byl! Totiž — je-li v té velebné věži už teď skutečná nějaká „krása“! Copak je na ní? Trochu silnějšího železného drátu. Nadrátovaného do nebes. K tomu přece není potřeby ani architektka, umělce, poety — to dovede dráteník!“

Kam tedy se dívá feuilletonista „Národních listů“, ne-
líbí-li se mu Eiffelova věž? Říká to hned:

„Co je mi ale po tom! Povídám — stokrát líp užít jara! Je letos tak luzné, tak neobyčejné, zrovna tak podivně krásné, že není paměti. Člověk je v něm tak blaženě líný — vzduch je teplý a vonný jako materidoušková lázeň — sluneční paprsky jsou jako samá houpačka zlatá — i jen se natáhni, člověče, do té perinové trávy, hoď ruku za hlavu, houpej se k nebi — buď šťasten, blažen! Natáhni se, neboj se nástudy — cítíš tu vůni? to kvete támhle široká lípa! — a teď odťuhle, z téhle strany — he? to kvete bez! — a teď se obrať semhle — heřmánek! — thé, thé, kam jen vzhledneš — necítíš ve fantasi, jak se heřmánek už v hrníčku kloktá, jak ti ho nalévají do koflíku — nesbíhají se ti pod jazykem sliny? — i ty hubičko mlsná!“

Kdo psal tento feuilleton „Národních listů“, který pro Eiffelovu věž nemá nic jiného, než: hm, a ještě jednou: hm?

Kdo to měl v „Národních listech“ pro Eiffelovu věž jen: hm, a kdo naproti tomu se vpíjel do krásy českého jara? V čele feuilletonu je značka: △, značka Jana Nerudy.

Praha byla nadšena Eiffelovou věží. Ale nadšení pro Eiffelovu věž neznamenal uznání principů, na kterých byla postavena. Ještě v roce 1891 čteme v „Hlasu národa“ (31. března 1891) k diskusi o novém mostě, který měl být postaven přes Střelecký ostrov na místo mostu řetězového, který nevyhovoval:

„Jsme úplně nepodjati a nesdílíme aprioristické špatné mínění o železných mostech, jež nikterak nemusí být ohyzdné, jak ne jeden pěkný železný most (na př. ve Francii) dosvěd-

čuje. A musíme si již navyknouti, počítati vážně a chutě se železem jakožto materiálem, jenž tvárnost nastávajícího stavitelského slohu v značné míře spolu podmiňovati bude. Nám běží jen o to, aby nový most, ať kamenný, ať železný, hověl krasocitu nikoli pedantskému krasocitu zděděných schemat, nýbrž pružným, živým, požadavkům ladnosti, kteráž jest v základních principech vždy jedna a táž, v pokračujících však obměnách, vždy nová a jiná.“

Železo jako nový stavební materiál jest tu bráno — byt' ne s nadšením — na milost. Ale starý požadavek stále zní: stavba musí odpovídati krasocitu. Což jest opakem úsilí ing. Eiffela, který vycházel z názoru, že dobrá konstrukce sama o sobě jest krásná a že proto se nemusí a nesmí podrobovati jiným požadavkům, nevyplývajícím z povahy a určení stavby. Bere-li „Hlas národa“ v té době aspoň na milost železo jako nový materiál, bylo železo odmítnuto jako materiál s posměchem v rozpravě ve spolku architektů a inženýrů v království českém, v níž se jednalo o zmíněný již most a v níž tehdejší rektor české vysoké školy technické profesor Pacold (jak zaznamenaly „Národní listy“) uvedl:

„Praha chce mít most monumentální na celá staletí, a takový může být jen z kamene. Železo není žádným monumentálním materiálem. Pánové, jaký by to byl monument, který by se musel vždy za dva roky natírat, aby se udržel? (Veliká veselost.) Pánové, zdali byste bydleli v takové monumentální budově, která by se musila ustavičně proližat, proklepávat a barvou natírat? (Smích.) Železný most musí se ošetřovat jako malé dítě. (Veselost.) Pánové, ten, kdo praví, že železné mosty jsou lacinější kamenných, ten klame buď sebe, anebo chce klamati jiné.“

Eiffel byl tedy obdivován, ale v téže době si dělali u nás žerty z těch, kteří navrhovali nový stavební materiál, železo.

V „Národních listech“ z roku 1890 setkáváme se s článkem, který jde na kořen otázky, již rozvinul ing. Eiffel. Je to článek pozoruhodný nejen svým obsahem, ale i svým autorem. Článek jest psán tak, že i dnes — pomalu už po padesáti letech — mohli by ho přepsati a opsati ti, kteří chtějí vydati manifest o konstruktivismu. Jest to článek, který chápe smysl, funkci technické práce a proto i její krásu. A autor? Hubert Gordon Schauer, bouřlivák, který svým článkem nadrobil toho tolik masarykovskému „Času“, když začal vycházet. Hubert Gordon Schauer v článku, nadepsaném „Stavitelství budoucnosti“, praví m. j.:

„... proto také všude tam, kde moment dekorativní co nejvíce ustupuje, kde za to v celé konstrukci myšlenka účelnosti veskrze proniká, ještě nejvíce máme dojem modernosti a kongeniálnosti. Bůh ví, naše kasárny a některá nádraží se mi zdála proto tím, co se nejvíce přibližuje ideálu či snu moderního slohu. I tyto budovy zřízeny jsou ve formách starých, ale jest jim se nutně přizpůsobovati konkrétním, moderním potřebám, a tyto ohledy způsobují jistou změnu starého typu, který je vysoko povznáší nad ty nejsložitější a nejkrásnější renaissanční práce, sledující cíle výhradně „umělecké“ a „stilistické“.

U chrámův a palácův, u divadel a radnic tady nadarmo se rozhlížíme po momentech nového slohu stavitelského. Leč přihlížíme-li blíže, spatříme též, že ne v těchto drahách proudí vlastní duch našeho věku, specifický „duch času“ doby přítomné. Náš věk od minulých charakterisuje ne tak činnost politická, vzruch umělecký anebo snění náboženské, jako horečný ruch hospodářský. Ve vlnách, které poutány hadovitými železnými kolejemi, drnčící mizejí v černých jíncích tunelů, v parnicích, které po vytčených drahách kříží oceány, ba, zastavice se v přístavech, obsah svůj ukládaly v nekonečných docích, v hromu kladiv, která zdvihána poutanými silami přírodními tíží centů dopadají na svíjející se surovinu, proudí a tepe vlastní život našeho věku. Bylo by věru divno, kdyby tato esence moderní sly životní nedodávala též ostatním stránkám života lidského specifického rázu. Proto také zde hledati musíme kroky a podmínky vlastního stavitelství věku nového, zárodky architektury budoucnosti.

... V pravdě, inženýr je králem věku. On je pravým orgánem nového ducha, vlastním tvůrčím talentem. V něm je pra-

málo poesie, pravda. Ale za to stojí úplně na půdě moderní vědy, na půdě přesných výpočtů a nekonečných pokusů. Tím také je zaručeno, že restaurace stavitelství není dílem čistě „technickým“, nýbrž že prodchnuta je skutečným duchem — duchem moderní vědy. Tento duch snaží se přetvořit též veškerá ostatní odvětví života lidského, a v poměru, ve kterém snahy ty pokročí, zjednan bude základ, na kterém vyvine se opravdový moderní život. Tím však nemá být řečeno, aby inženýr prostě se vyvinul v architekta, jako nemá věda nahradit ostatní oprávněné činitele a stránky života jedinečného a společenského. Tyto vyvinou se jen shodně s momentem vědeckým, a tak i stavitel přijme půdu a popudy od inženýra, vlastní svůj úkol však bude musiti samostatně a dle imanentních zákonů uměti rozřešiti.“

Hubert Gordon Schauer sleduje pak kritiky Eiffelovy věže, praví:

„Jako filosof, který jda, dokázal možnost pohybu, tak železo dokázalo svou schopnost stvořit architekturu tím, že ji stvořilo. Konstrukce železa nemá předchůdců, je to nový materiál a nový styl, a tím nové stavitelství.“

Rozhledna na Petříně — která ve své době vyvolala řadu vášnivých hlasů, že zničí krásné obrysy souvislé zeleně od Smíchova až k Hradčanům — nemůže svým tvarem zapřít, že jejím vzorem byla pařížská Eiffelova věž. S myšlenkou rozhledny nad Prahou přišel po prvé dr. Kurz v německé „Politik“. I širším rámcem této rozhledny byla výstava, která — podobně jako výstava pařížská — měla výrazný rys národně politický. Byla odevzdána veřejnosti se slovy:

„Postavili jsme tuto rozhlednu co pomník šťastné doby, doby to zemské jubilejní výstavy.“

Eiffelova věž dnes patří již hodně minulosti. Srostla se siluetou Paříže.

„Byla královnou Paříže. Nyní je telegrafní slečinkou“, psal o ní Jean Cocteau. A pokračuje: „je přece nutno žít“. Čímž chce snad říci: vývoj jde dále, vývoj se nezastaví ani u Eiffelovy věže. Byla „Notre Dame levého břehu“. Dnes technika by dovedla postaviti větší věž, než jest ta, kterou nad Paříží postavil Eiffel. Ale smysl této věže byl a jest v tom, že první snesla blesky a hromování těch, kteří nemohli pochopiti, že konstrukce jest krásná.

dopisy

Demokracie a korupce

Pane redaktore!

Vaše diskuse o tom, že se u nás podplácí, otevřela bolák. Vězte od člověka informovaného, ale svázaného: republika dostala do vinku čistě a poctivé úřednictvo, neúplatné. To bylo světovou chloubou Rakouska. Proč neuznati skutečnost. Dnes je mnoho našinců — jsem státní úředník — úplatných. Víme to a nemůžeme na to, protože příčiny tkví hluboko. Vy je dobře znáte, ale nejdete ke kořenu. Úplatná je jen část úřednictva, většinou politicky favorisované primadony. Začalo to pomaličku podle zásady: „Cum et hic, cum et ille, cur non tu, mi Augustine“. Knihy psáti nebudeme, jen tak tukneme na několik faktů:

1. Proti Masarykovu skalopevnému principu čistoty politického života uplatnili mocnější činitele praktické své zkušenosti: „Dejme jim nažrat, a máte je v hrsti.“ „Korupce je internacionální.“

2. Dosti u nás nebyl ve veřejnosti oceněn strašlivý důsledek konstatování, jež učinil mladoboleslavský soud ve sporu Remeš contra Dubický. „Pan Dubický přijal úplatek, aby na úkor spravedlnosti svým vlivem získal materiální výhody pro svého mandanta. Leč úplatek si neponechal, odvedl ho straně. Ústava založila existenci státu na existenci politických stran, jež tedy musí žít v zájmu státu. Leč stát se nepostaral o existenční předpoklady stran. Musí tedy strany se starati, jak mohou. A pan Dubický jen opatroval existenční podmínky státotvorné straně, tedy státu. Pokud nebude jinak, nemůže býti jednání takové pokládáno za nečestné. Proto se odsuzuje pan Remeš.“ Taková argumentace u nás prošla, aniž by se jediný právník ozval a ukázal na hrozné důsledky.

Ostatně, Vy to dobře znáte všecko, vždyť jste psal pronikavou analýzu dějin naší mladé demokracie. Kořen je ve voličstvu. Tomu nepřekáží ani to, že posílá do parlamentu lidi, kteří byli trestáni pro podvod žalářem, — ba mohou býti u nás i ministry. Jen si to řekněme otevřeně a nešeptejme to v ústraní. Pak připojte, že jsou úředníci ve svém povýšení a výběru k rozhodujícím a vlivným místům odvislí ne od poctivé zdatnosti, nýbrž od přizpůsobivosti. Nechť pan poslanec dr. Lukavský dosvědčí nebo popře tuto věc: Jistý ministr (strany, u níž byste to nečekali) si zavolal osobního referenta: ta a ta slečinka bude tak a tak povýšena! Referent odepřel, že se to přičí zákonům a spravedlnosti. Druhého dne byl přeložen na bezvýznamné místo. Obrátil se na p. dr. Lukavského. Ten intervenoval u ministra, jenž mu odpověděl: „Ve svém resortu jsem pánem já! Chceš-li, udělej z toho krizi koalice!“ Tak se tehdy mluvilo. Nechť pan dr. Lukavský v zájmu pravdy prohlásí, je-li toto pravda. A podobných příkladů znáte sám tisíce.

Jsou ministři, kteří jsou čistí. Na předním místě to platilo o resortu zahraničním. I když se stala křivda, jak je v takovém aparátu někdy nevyhnutelné, křivda byla napravena. A nikdo nikdy nezjistí v tomto resortu nejmenší stín libovůle nebo ohýbání spravedlnosti. To je světlý bod a záruka možnosti nápravy.

Neboť je zlaté pravidlo: jaký pán, taký krám. Budou-li páni ministři pevní ve své poctivosti, nebudou-li si zadávati před úředníky poklesky proti spravedlnosti a čestnosti, neodváží se nikdo býti nepoctivým. Nic se neutají, vše se ví. Poctivost jest nutnost a předpoklad úspěchu ve veřejném životě. Pravda zvítězí, ale musí se jí pomoci. Pak s rozkoší zakroučíme krk těm několika chráněným nepoctivcům a rázem bude administrativa zdravá a čistá. Neboť v jádře zdrcující většina našeho lidu je poctivá a úředníků 99%. To jedno procento zničíme k výstraze jiných. Postavme se pevně za presidenta a půjde to! Nepoctivost bují tam, kde je trpěna!

Ale, pánové voliči! Učiňte si pořádek také mezi pány poslanci! Tam je pramen kazu. *Váš oddaný čtenář.*

JASNÉ ZŘENÍ — VKUSNÝ VZHLED!

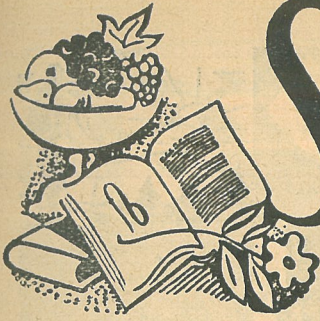
Americké brýle Ful Vue

„OKULARIA“, PRAHA, Václavské nám. 57, nad Lützowovou

DIPLOMAT

náš nový dopisní papír distinguovaných kruhů vyhovuje nejpřísnějším nárokům vyhraněného vkusu a hodí se znamenitě pro písemný styk s nejváženějšími osobnostmi. Je to bělostný klasicky krásný papír s jemným nelesklým povrchem, obálky jsou opatřeny vložkou z šedého hedvábného papíru (aby byly neprůsvitné). Na skladě jsou čtyři velikosti a zašleme k výběru ochotně vzorky na požádání.

KAREL KELLNER, PRAHA, Václavské náměstí 61 — Dlouhá třída 17

Svět knih

KULTURNÍ ZPRÁVODAJ

Roč. 6. Číslo

28

Ladislav Stehlík:

ZPÍVAL DEN...*

Zpíval den. Dálka plynula nad splavem tvého těla — Zpíval den. Závat z minulá se v očích rozestřela.

Zpíval den. A v krocích divoké tál stín žasnoucího léta. Zpíval den. V tvář dýchl na mne žal jak neskončená věta...

* Ze sbírky „Kvetoucí trnka“.

NOVÁ POESIE VÍTĚZSLAVA NEZVALA, V. Z.

Na okraj knihy

„Žena v množném čísle“.*

V době, kdy valná část moderní české poesie se stále víc sublimuje a destiluje v pouhou páru a vůni nad přívalem skutečnosti, ústíc také někdy ve vysušené spirituální abstrakci, uchvacuje nová kniha Vítězslava Nezvala „Žena v množném čísle“ už svým mohutným a skoro živelným přívalem svěží reality. Ta naléhá na jeho smysly a vtahuje do jeho imaginace namnoze s takovou silou, že pak tryská, transformována a deformována, ve výbuších jakéhosi šíleného poetického geisíru, spájající prvými blesky nejpodivuhodnější prvky v nejpodivuhodnějších snoubenstvích. Není náhodou, že nejoslnivější a nejožehavější geisíry Nezval chrlí v básních, jež jsou oslavou ženy a oslavou lásky a touhy: v Písni písní, kde sršivým ohňostrojem obrazů evokuje mnohonásobnou krásu a podmanivost ženiných očí, úst, rukou, nohou, boků, klína a pod.; v příbuzné Litani a všude tam, kde básní proměnné projevy své milostné touhy. Tam, kde se mu přetlak zážitkové reality hned neuvolnil v postupných, vzájemně se zažehujících výbuších, tam se tato

* Listy pro umění a kritiku.

G. V. Čičerin zemřel

Čičerin byl Rus, pocházející z dobré rodiny, už dlouho před revolucí obětoval jmění svému socialistickému přesvědčení a byl to člověk vysoce vzdělaný. Ve svém mládí začínal jako úředník carského zahraničního ministerstva a mluvil francouzsky, anglicky i německy plyně a přesně. Jeho vousy měly barvu písku, rovněž tak jeho vlasy. Jen jeho oči, malé a s černými okraji, jako má frejka, projevovaly známky života. Jeho úzká ramena byla poněkud skloněna od mnoha práce nad jeho stolem. Mezi lidmi, kteří pracovali šestnáct hodin denně, byl nejneúnavnější a nejvytrvalejší ve sledování svých povinností. Byl to idealista, jehož odanost ke straně byla neofeisitelná, ale byl neobyčejně nedůvěřivý ke každému, kdo byl mimo stranu.

R. H. Bruce Lockhart (v knize „Cestou ke slávě“)

realita hromadí v těžkých masivech a sublimuje se pak do oblundě deformovaných a fantaskních tvarů, temných a záhadných jako v těžkém snu. Tak je tomu v podivné a silné básni Temné město, ale i v mohutných Živlech, v Oblacích a j. Tyto básně jsou nabity napětím, jež ovšem neustále přechází do přímé revolvy proti vši konvenční strnulosti v poesii i v životě a místy vybuchuje proti dnešnímu životnímu útlaku v nejkruťších blasfemiích. Skutečnost chápe Nezval v jejich protikladech, v její složitosti a v její proměnlivosti. Odtud též ony ohňostroje obrazů, snažících se postihnouti mnohotvárnost životní reality. Skvělým dokladem, jak se Nezval básnický zmocňuje skutečnosti, je báseň Předměstské ženy, kde se mu nezapomenutelně podařilo vy-

stihnouti nejen atmosféru a rytmus života žen z periferie, ale sám nerv jejich existence a jejich nadějí.

Je zcela přirozené, že se Nezval v této knize pokusil vybudovati také jistý systém života, života totožného s poesii, jakousi životní filosofii, která by neustrnula jednou provždy, ale která by se stále prohlubovala a vyvíjela.

Tento systém, můžeme-li jej přirovnati ke stavbě domu, není dosud rovnoměrně propracován. Někde podhalil Nezval prozatím jen plány, jinde odstraňuje cizí nánoší a prokopává se k budoucím základům, ale místy už také vytýčují svou stavbu až do prvního patra.

Jádrem jeho básnické a současně též životní touhy jeho blaho ze života a z jeho neviditelných složek. Tyto složky je třeba uvolnit zpod

Josef Hora:

BRATR BRATRŮM NEZNÁMÝ*

Čtenáře Máchova „Denníku na cestě do Itálie“ pojme až lítost nad chudobou tohoto básnickova cestování za jižním nebem a mořem. O modrém nebi Itálie se tam dočtete málo, o moři také. Nic o dojetí a úžasu, jenž se dostavuje při prvním spatření nesmírné hladiny v slunci. „Leželi večer na loď. Spali na dřevě. Seekrankheit. Vyšli na loď. Houkala se. Zas vlezli do loď.“ To je skoro všecko v tomto zápisníku, jenž zaznamenává starostlivě drahé ceny obědů. Ani Benátky nezanechaly v deníku hlubšího ohlasu. Jaký div, že tento chudý básník, počítající cestou každý groš a jako uddlost zaznamenávající, kolik vypil cestou vína, si vypisuje do literárního zápisníku, že anglický lord Byron dostal od svého nakladatele celkem 155.000 zlatých, což dělá za každou řádku 3 dukáty ve zlatě.

Mnoho se teď mluví o Máchovi a baroku, a bude na tom něco pravdy. Ale jeviště Máchovy fantazie nebylo ani za mák baroka. Bylo spíš gotické. Máme od něho sv. Vojtěcha, nikoli sv. Jana Nepomuckého. Svatovítský dóm, nikoli sv. Mikuláše. Gotické ruiny na pozadí lesů, nikoli však do záti stěsnou, nazlátlou melancholií Malé strany, kde se narodil. To už u Nerudy je jí více.

Oslavovali jsme nedávno Háika, Nerudu, Sládku, ale toho širokého ozvuku, jež má jubileum Máchovo, nebylo. Ne že by doba zcela zapomněla na tyto básníky. Ale vývoj je vstřebal, porozumělo se jim dokonale, nezbylo temného koutu na jejich obraze. Mácha je však mapa pevniny, stále ještě neprozkoumané, dráždící tajemstvím nepoznaného. Nezachytili jsme ještě všechna světla této hvězdy, které nebylo ku podivu zblžka téměř vidět.

S jakou radostí se chopí materialista těchto jeho řádek: „Co zde sním a co zde vypiju / To jediné žít, co v světě užiju; / A co po smrti mě tady zůstane, / Bůh nebo čert ví, kdo to dostane.“ A idealista mi odpoví: „Tělným ty okem nespatřené, / Duše jen tě temně patří vzhled, / S Bohem, v Bohu bydlíš nestvořené, / V prvním dnu s ním založila svět.“ (Vzor krásy.) — Individualista v něm najde stopy ryziho solipsismu, kolektivista si zactuje zdvř jeho Proslvu k divadelnímu představení pro chudé: „Dobrodinci ctění v městě ctěném, / Odplatou však buď vám onen sám, / Který praví: „Co jste udělili / Nejmenšímu, mně jste udělili.“ — Jeden zdůrazní jeho opoňnou hrůzu z plynutí do nicoty, druhý jeho Denník, v němž lapá

* Přetisk z uměleckého měsíčníku „Život“.

KDYBY ŽALUDEK MLUVIL

ŽÁDAL BY Poděbradku

FEUILLETON

John Gunther:

DR. OTTO HABSBURG.

Otázka habsburské restaurace nepřestává zaměstnávat Evropu. Ve své knize „Evropa — jaká je“ zabývá se tímto problémem i význačný americký žurnalista John Gunther. Z českého vydání jeho knihy, která právě vyšla ve druhém vydání citujeme zde příslušnou kapitolu.

Za Ottou je asi 700 let šílenství, vražd a melancholie. Nejméně pět jeho příbuzných a předků ve dvou posledních generacích zemřelo násilnou smrtí a několik jich zemřelo šílených: Korunní princ Rudolf se zastřelil v Mayerlingu za nejtajnějších okolností, jaké se vyskytují v moderních královských tragédiích, a arcikníže František Fer-

dinand byl zabit v Sarajevě, čehož důsledkem je, že Otto je dnes ve své osamělé a záhadné posici jako dědic všech habsburských říší. Před ním je trůn — možná.

Arcikníže Franz - Josef - Otto - Robert - Marie - Antoine - Karl - Maximilian - Heinrich - Sixtus - Xavier - Felix - Renatus - Ludvig - Gaetan - Pius - Ignaz, princ habsbursko-lotrinský, vyhnaný uchazeč o rakouský a maďarský trůn, pochází z plodné krve. Je jedním z osmi dětí zemřelého císaře Karla a jeho vdovy Zity z rodu burbonsko-parmského, která sama je desátým dítětem ze sedmnáctičlenného potomstva. Dynastie je aspoň zárukou splnitelné posloupnosti. Narodil se v Vídně — ve vile, kde je nyní pension — 20. listopadu 1912.

Habsburkové jsou víc než rodem, jsou jakýmsi organismem - skvělou písní na politickém těle Evropy. Množí se jako bílé myši a jsou

tak mezinárodní jako podvodníci. Arcikníže Franz Ferdinand měl 2047 předků, z nichž bylo 1486 Němců, 124 Francouzů, 196 Italů, 89 Španělů, 20 Angličanů, 52 Poláků a 47 Dánů. Habsburkové vládli v Evropě asi 16 generací. Jejich mnohоязыčná a rozvětvená država zabírala jednu dobu 20 zemí, ale nikdy, lze říci, zemi jedinou. Ten rod byl vždycky nad státem. Domácí rodinné řády ve starém Rakousko-Uhersku měly přednost před státními zákony a ustanovení Rodového statutu, vydaného roku 1839, jsou stále ještě tajná a nebyla vydána. Starý Franz Josef, který byl císařem 66 let, zvolal, když uslyšel v roce 1914 o smrti Franze Ferdinanda (která odklidila možnost nejistoty v nástupnictví): „A! Vyšší moc obnovila řád, který jsem na neštěstí nemohl udržet.“

Habsburská moc se zhroutilá na konci války v roce 1918, ale ne habsburská dynastie. Když žádali

básník dychtivě a hněte vášnivě vzpomínky na vteřiny sexuálního veruchu, na skutečnost nejskutečnější. — Byl měkký a soucitný, ale byl i tvrdý a zlý: „Seberu své šaty a odejdu z Litoměřic. Kam — se nikdy nedozvíš, budeš-li proti mému rozkazu — pravím rozkazu — jednat ještě jednou. Poručím ti tedy, přísně ti poručím, abys z našeho domu nikam nevycházela, pod žádnou, ale žádnou zámlou, ani ke mši, ani ke zpovědi, ani na katechismus, prostě nikam.“ — Tak píše své Lori v německém dopise těsně před svou smrtí.

Byl to básník básně, jež ho štvaly

k zoufalství i ke kráse. — K obojímu, v tom je jeho intenzita. Vladař, jemuž unikla skutečnost, aby ovládal pevně své sny, proměnil je ve skutečnost poeste a slova. Lítost nad ním je marná a zbytečná. Co na něm bylo chudého, rozbitého, zlobného, přičtěme době, již procházel jako „bratr bratrům neznámý“, jenž „plátem si cestu krátil.“ Ale jestli si posteskl, že „dvakrát nic, vše jenom jednou spatřím“, nebyla to bída poutníka, hnaného jinam a jinam, nýbrž síla básnického zraku, jenž dovedl tytéž soumraky a tatáž jara vidět vždy jinak a nově.

Proto se nám jeví stále bohatší.

čas starostem o své zlato a tomu, aby vykořisťovaného člověka zkroutil. Mají strach z atentátu a vždy se zařizují tak trochu jako v hrobce.

Nezval touží po konečné anarchii s jistým jemným řádem, jež odhaluje nejčastěji náhoda. Budoucí pokolení budou jednat bez rozvrhu, jako básník píše básně. Lidstvo bude mít neuvěřitelné pocity a bude se nad nimi chvěti s hromadnou závratí, zvláště až se úplně podaří rozluštit jazyk, jímž mluví žena i dítě, „disk noci“ i „diktafon lesa“. Je krásné žít i jako slepec, i bez nohou a v bídě a se strašlivým neúdem. Smrti se chce básník světit bezbranně „jako nemocný narkose, jak raněný chirurgovi noží, jak unavené oči spánku, jak klín ženy horkému semeni.“ Tim je asi zhruba opsána životní touha Nezvalova, již dal básnický výraz v mythisujících postavách Merlina nebo stohlavého hrdčiče, který si hvízdá na okarinu a je velkým hypnotisérem, starším

než luna, která ho doprovází, touha, kterou Nezval vyzpíval v několika básních širokého i jemně chvělivého dechu. Nezvalova imaginace jako by se tu napájela z neznámých dosud zdrojů jeho básnického podzemí a otvírala pak nové oblasti velké a ryzí poesie („Znám čtvrt, kde muž je větrem a žena lampou“, „žena s vlečkou rozvodněných potoků“, „třpyte solné komory a zrcadel“ atd., atd.).

Bylo by zajímavé zjistit, jak na Nezvalovu přihlášku k surrealismu působil příklad Bretonův a Eluardův. Jsem však přesvědčen, že Nezval byl latentním surrealistou ještě dříve, než poznal surrealismus francouzský, který mu pomohl na nejvyšší úroveň své pronikavě své vlastní dispozice a utvrdit jej v nastoupené cestě.

Buď jak buď, „Žena v množném čísle“ patří k nejkrásnějším knihám Nezvalovým i k nejzajímavějším knihám moderní české poesie vůbec.

záplavy společenských i morálních útlaků a konvencí. V širším měřítku se to neuskutečnilo dříve, dokud nebude sčítáno v lidskou předhistorii. S této perspektivy je dosud údel člověka nekonečně trdný: nachýlen nad svým strojem,

myslí jen na rodinu, s hrůzou zavírá oči před budoucností, s hrůzou odhání sen a když je nejsmutnější, sahne po kořalce. Z neznalosti sebe sama páše zločiny a předčasně umírá. Jeho pokračovatelé nejsou na tom o nic lépe. Věnují všechen

posledního císaře Karla, slabého člověka, aby odstoupil, císařovna hrdě odpověděla: „Raději chci zemřít zde s tebou. Pak přijde Otto a i kdyby celá naše rodina zahynula, bude tu vždycky ještě Habsburků dost.“ Karel skutečně nikdy neodstoupil, ač se vzdal veškeré účasti na vládě v Rakousku a v Uhrách 11. a 13. listopadu 1918. Odjel se Zitou do vyhnanství. Karel dvakrát podnikl nezdary puč v Maďarsku, v březnu 1921 a v říjnu 1921; maďarská vláda admirála Horthyho mu připravila porážku. Zemřel na Madeiře v roce 1922. Od té doby Zita připravovala svého nejstaršího syna, prince Ottu, k vladařství.

Otto dospěl ve vážného, inteligentního, sensitivního a neobyčejně hezkého hochu. Nějakou šťastnou náhodou byl zbačen tradičních habsburských očí s váčky a převísleho dolního rtu. „Nechte toho hochu volně chodit v Rakousku a dejte lidem možnost dívat se na něho, pak okouzlí celou zemi jako Valentína.“ řekl jeden můj přítel po nedávné návštěvě v Stenockerzeelu, starém hradě v Belgii, kde po strastech v celé Evropě císařská rodina nyní žije.

Otto je skromný a neobyčejně dobře vychovaný, ale 700 let habsburských mu vtisklo do mozku úplně vědomí o výsadách a právech vladařských. Ve svých občasných veřejných projevech už se zmiňuje o Rakušanech jako „svém národě“. Jeden Angličan se nedávno tážal Otty, co soudí o Hitlerovi a princ odpověděl: „Lituji, že jsem dosud neměl příležitost přijmout pana Hitlera, a tak nemohu říci.“

Mladý princ musil zaplatit za svou vybranou a nebezpečnou řadu předků tím, že se učil několika jazykům; mluví německy, francouzsky, italsky, španělsky, anglicky a maďarsky úplně plyně. Zita se nikdy nemohla naučit maďarštině,

jazyku neobyčejně těžkému; šovinističtí Maďaři jí to nikdy neodpustili a ona proto dbala, aby její syn se nedopustil stejného omylu. Byl ovšem vychován jako římský katolík a modlí se třikrát denně.

Po letech poručnictví Otto šel na lovaňskou univerzitu, kde na jaře 1935 dosáhl doktorátu filosofie. Je to, myslím, první uchazeč o trůn v historii, který má opravdový doktorát. V jeho ústních zkouškách byly otázky o ušší hospodářské součinnosti dunajských států, o možnosti přizpůsobení nové stavovské rakouské ústavy k demokratickému vývoji a o opětovném zalesnění části maďarské nížiny. Jeho písemná práce, která ve francouzském textu měla 368 stran, se týkala „práva, plynoucího ze zvyklostí i ze selského práva dědičického, na nerozdílnost selského pozemkového majetku v Rakousku“. Nejprve ji napsal německy a pak jí přeložil do francouzštiny. Na vydané knížce byl podepsán Dr. Otto von Habsburg.

Části jeho studií byly četné cesty. Navštívil Skandinávii, Německo, Itálii. Po každé cestě se povinně vrátil do Stenockerzeelu, ke svým knihám a k matce Zitě. Až dosud mu stará císařovna nenašla nevěstu. Dobrým tahem by byl sňatek s princeznou Marií, nejmladší dcerou krále a královnou italské. Ale Mussolini, na rozdíl od obecného přesvědčení, nemá rád myšlenku restaurace Habsburků — která by směřovala k obnově říše na Adrii — a hlavně z tohoto politického důvodu k zasnoubení nedošlo.

Mladý princ, jehož politická inteligence, jak se zdá, je bystrá, je si vědom svého významu jako klavku, jehož rakouská vláda může užít proti Německu. Zaujal příkré stanovisko proti hitlerismu: „Úplně odmítám nacistický fašismus pro Rakousko. . . . Toto nerakouské hnutí slibuje každému všecko, ale

ve skutečnosti mu jde o nejbezohlednější podrobení rakouského lidu. . . . Rakouský lid nikdy nestrpi, aby naše krásná vlast se stala vykořisťovanou kolonií a aby Rakušané se stali lidmi druhé třídy.“

Celý směr a nálada nynějšího vývoje v Rakousku je, jak víme, legitimistický. Diktatura nejen oživila středověké stavy; zastává všechny věci, které zastávali Habsburkové: centralisaci moci, „blahovolný“ despotismus a zejména církev. Schuschnigg a většina jeho nejbližších přátel jsou rozhodní monarchisté. Sociální demokraté, horliví odpůrci restaurace, byli potlačeni, neméně než 263 rakouských měst a obcí udělilo Ottovi čestné občanství. A Schuschnigg zřejmě potřebuje nějakého kladného symbolu jako protiváhy hitlerovství a tím symbolem by mohli být Habsburkové.

Kníže Starhemberg na druhé straně je nakloněn vyčkávat. Jednou při obědě nám řekl: „Je to celkem asi takto: nemyslím, že mnoho Rakušanů by prolévalo svou krev, aby přivedlo arciknížete zpět. Ale nemyslím také, že by mnoho Rakušanů šlo na barikády, aby zůstal venku.“ Mnozí lidé soudí, že Starhemberg, který je tak ctizádostivý jako mustang, se jednoho krásného dne rozhodne, že bude rakouským prezidentem nebo regentem. Jako loyální legitimista by teoreticky udržoval trůn pro Otta. Ale z takových regentů často bývají zrovna nejvytrvalejší udržovatelé trůnu, jaké si lze představit, jak dokazuje admirál Horthy.

Otto je populární v Rakousku, o tom není pochyby. Jeho matka Zita není tak populární. Mám dojem, že restaurace by byla značně bližší, kdyby Ottův návrat neznamenal také návrat jeho matky — ani nemluví ovšem o celých stovkách vedlejších a zchudlých habsburských bratranců a tetiček, kteří

by se stlíli do Vídně jako mravenčí na soudek syru. Bývalá císařovna, žena neobyčejně silné povahy a některých zastaralých názorů, je dobrou matkou; je tak dobrou matkou, že by mohla shledávat nesnadným nechat Otta královat samotného. A mnoho Rakušanů zrovna netouží po tom, aby Otto byl přivázan k trůnu Zitinou zástěrou.

Překážky restaurace jsou větší než mezinárodní. Hlavním důvodem, že Otto žije ve Stenockerzeelu a ne v Schönbrunně, vídeňském hradě svých otců, je to, že Československo a Jugoslavie jsou odhodlány k boji, aby zůstal mimo Rakousko. Je to proto, že Československo a Jugoslavie jsou země, utvořené z části staré říše a mají na Slovensku a v Chorvatsku části obyvatelstva, které by mohla restaurace lákat k pokusu o připojení k obnovení monarchii.

Jedinou omluvou instituce panovníků v moderním světě je symbol trvalosti, který poskytují. Dávají zemi kotvu na cestě do temnot budoucnosti. Otto, kdyby si ho vzalo Rakousko nebo Maďarsko, by jim dal bezpečnost pevné hlavy státu a pevného nástupnictví. Je chyba, že k tomuto opatření pro budoucnost je třeba klesnout tak hluboko do stínu minulosti. Restaurace se jeví gestem neobyčejně zpátečnickým. „Nevědli jsme válku,“ řekl dr. Beneš, „abychom se vrátili k dřívějším dobám.“

Ottovy naděje v Rakousku, i když tam otázka restaurace oficiálně není „aktuální“, jsou tak dobré, že se poněkud nebdá jeho nároků na Maďarsko. V Maďarsku naráží nejen na mezinárodní, ale i na vážné domácí překážky. Nejdůležitější z nich je postup samotné maďarské vlády. Otto je mimo Maďarsko dnes ne tak proto, že Československo a Jugoslavie si přejí, aby byl venku, nýbrž proto, že Horthy a Gömbös si nepřejí, aby byl tam.